

שלום בוכבינדר

ה' בתמוז תרצ"ד - י"ח אדר תש"ע

4.3.2010 - 18.6.1934

אַחרי מותי סיפְדוּ כָּכָה לִי :

וְגָדוֹל מְאֹד, מְאֹד הַכָּאֵב!
הָיָה אִישׁ – וְרָאוּ: אֵינֶנּוּ עוֹד,
וְשִׁירַת חַיּוֹ בְּאֶמְצַע נִפְסָקָה;
עוֹד שִׁיר מְזֻמּוֹר אַחַד הָיָה-לוֹ ,
וְהֵיכָּה אֶבֶד הַמְזֻמּוֹר לְעַד,
אֶבֶד לְעַד!

ח.נ. ביאליק, תרס"ד.

שלום נולד בתל-אביב ב-18.6.34, בן בכור להוריו דבורה ועזריאל, ילידי פולין שעלו ארצה בשנת 1933 ואיבדו את כל משפחתם בשואה. שלום גדל בלי סבא וסבתא.

לימים נוספו האח – בנימין,
ושתי האחיות – מרים וזהבה.

ההורים, 1973

שלום בן שנה

הבית היה בית מסורתי, כשר ושומר שבת, עם הליכה לבית הכנסת בשבתות ובחגים, שם ספג שלום הרבה ידע ויחס חם למסורת ולכל ערכי הדת.

בראיון ל"והגדת לבנך" מספר שלום:

"מגיל בר-מצוה הנחתי תפילין ועד גיל 15-14 הלכתי עם כובע. למדתי בבית-ספר "עממי לבנים מזרחי" ברחוב נווה-שאנן, סמוך לתחנה המרכזית.

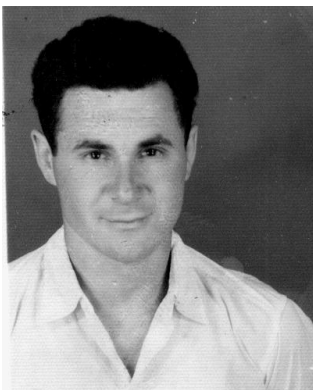
לפני מלחמת השחרור גרתי בדרום תל-אביב. הבית גבל במגרש עצום – פרדס ערבי שנעקר. רועים ערביים הסתובבו בשטח עם הכבשים, רוכלים ערבים מכרו ביצים. היו מקצועות אופייניים לערבים: משחזי סכינים, משפרי שמיכות (אשפרה), וגם הלבנת כלים בבדיל לקראת פסח. חודש לפני פסח היו מגיעות קבוצות ערבים שהיו מלבינים כלי נחושת, לא היו אז כלי אלומיניום. הם היו מצפים את הסירים מבפנים בבדיל. היו רצים ברחובות וצועקים ביידיש " וייסן קעסלך" – מלבינים כלים. עם הילדים הערבים לא היה שום קשר. היה גבול חד וברור.

אהבתי לצפות באנשים שעבדו במקצועות שונים, בתהליך העבודה. היו שמיכות "קוץ", צמר ופוך ושמיכות צמר-גפן שהיו מתבלות מהר מאד. הערבים היו מפרקים את השמיכה, מנפצים את הצמר, ממלאים אותו אוויר ומנפחים אותו. היו ערבים שהשחזו סכינים בדוושה וערבים מוכרי ביצים, ירקות ופירות העונה.

כשהייתי בכיתה ח' פרצה מלחמת השחרור. השכונות הדרומיות של העיר ספגו הרבה כדורים ונהרגו די הרבה אנשים. כשנחתה האניה "אלטלנה" בחוף תל-אביב, שיחקתי כדורגל. תוך כדי המשחק נפלתי והבנתי ששברתי את היד. פתאום עלה עשן מן הים, דחפתי את היד לחולצה ורצתי עם כולם אל החוף, לראות את אלטלנה בוערת.

עם ההורים והאח בכיכר המושבות, 1944

לפני הגיוס לצבא

אחרי מלחמת השחרור הייתי צריך להמשיך ללמוד. היה מקובל אז שילדים יצאו מיד לעבוד כדי לתמוך במשפחה. אני למדתי בתיכון מקצועי "שבח", התמחיתי במסגרות, בחריטה, והתקבלתי מייד לתעשייה הצבאית. עבדתי במחלקה מיוחדת שייצרה את כלי הנשק הראשונים. היו שם שלושים איש לפחות וייצרנו את מקלעי ה"עוזי" הראשונים. אני, כילד, הייתי צריך לשמור על סודיות והשתמשתי ב"עוזי" שנתיים לפני שהוא הגיע לצבא. יצרנו גם מרגמות. זה היה מפעל גדול.

לצופים הצטרפתי באקראי ב"שישית". היו לי קשרים טובים עם חבר שלמד בגמנסיה "הרצליה". יום אחד היה טיול למכתשים, שאז נחשבו מעבר להרי החושך. ביקשתי לבוא לטיול, אבל התנאי היה להשתייך לצופים. החברה שם היתה שונה ממה שהכרתי. הילדים שלמדו בגמנסיה "הרצליה" היו ממשפחות מבוססות ואבי היה סדר דפוס שחי ממשכורתו. בכל זאת "התברגתי" היטב בתנועה.

כנס גרעינים 1952

בשנת 1954 יצאתי עם גרעין הצופים י"א לנח"ל. היינו אמורים להשלים את חצרים או את גונן. בסיס הטירונים של הנח"ל היה בטירה. הטירונות היתה תהליך מאד קשה, לא היו מספיק אוכל ובגדים. לאחר מכן התקבלנו להכשרה בכפר-הנשיא ומיד תפסו אותי לעבוד כחרט במפעל המתכת. כל החברה עבדו בדיג ובדברים אחרים ולי זה די נמאס, אז

יצאתי לקורס אלחוט בבה"ד 7, שם למדתי מורס. סיימתי את הקורס כחניך מצטיין."

מתוך דבריו של ארנון שמשוני על שלום ועל הגרעין:

בחג החנוכה של שנת תשי"ג, דצמבר 1952, הוכרזה בגונן הקמת גרעין הצופים י"א. הנושא שעל הפרק היה 'הגשמה', הגשמה של אידיאל, חיי שיתוף, חלוציות, התיישבות - ציונות ללא מרכאות.

בשבילנו, חבריו מהכשרת הצופים י"א, שלום יזכר לא רק בשל חריצותו, שקדנותו, סקרנותו, כשרונותיו, יסודיותו, יושרו ויושרתו, מיומנותו והישגיו המקצועיים, כושר האילתור שלו, צילומיו, חברותו, משפחתיותו ואֶפֶהוּתו.

... הוא יזכר, ובחום רב, גם כיחיד שנותר עד יומו האחרון מבין המצהירים על "הגשמה" בחנוכה תשי"ג.

בצבא

"באותה תקופה התחיל לחץ ב"חלונות הגבוהים" להביא

הכשרה לשדה-בוקר. בן-גוריון כבר היה בשדה-בוקר והמזכיר שלו, אלחנן ישי, התחיל לבדוק היכן מוצאים הכשרה. ההכשרה שלנו לא כל כך רצתה להגיע לכאן. אני לא יודע אם היו עשרה אנשים בשדה-בוקר, אבל ההכשרה שלנו היתה מאד גדולה, חזקה ומנוסה.

קשה לתאר איך כל האזור נראה. אנחנו הגענו מהצפון הירוק וכאן היה רק עץ אחד. חשמל מהרשת לא היה, רק גנרטורים שלא עבדו במשך היום. לא היה עדיין צינור מים לשדה-בוקר בתקופה הזו ומים הובאו במיכליות מירוחם. באותו זמן התחילו לחפש נפט כ-12 ק"מ מכאן ולשם כך התחילו למתוח קו מים עד לקידוח. הוחלט לנצל את בן-גוריון כדי שיבקש למתוח קו מים גם אלינו. זה היה אחד הדברים הבודדים שביקשו ממנו להשפיע בו.

לאחר חודש-חודשיים יצאנו לאימון מתקדם. לאחר פעולת התגמול בעזה הייתי שבועיים כאלחוטן בעזה ולאחר מכן נשלחתי לקציעות. אז התחילו לסמן את הגבול עם מצרים והיו המון תקריות. קציעות היתה אז אזור מפורז, לכן הלכנו בבגדים אזרחיים עם רובים אנגליים וקומנדקרים כחולים.

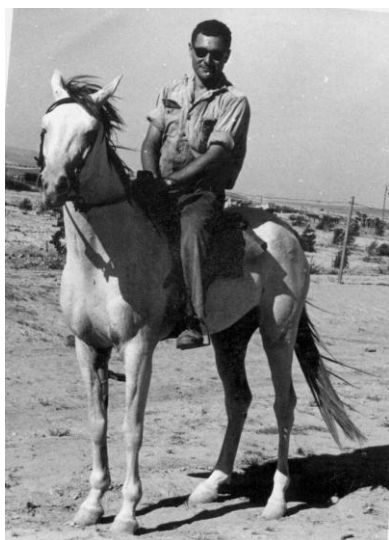
אחרי 10 חודשים (באוקטובר 1955) הגעתי חזרה לשדה-בוקר ויחד אתי עברה לכאן תחנת אלחוט. בן-גוריון היה שוב ראש ממשלה ואני הייתי מקבל את המברקים של דיין לראש-הממשלה. באותם ימים הגיעה לשדה-בוקר פנינה שהיתה כתבנית במטכ"ל וכאן עשתה הדפסות גם לבן-גוריון."

עם הגיעו לשדה-בוקר בסוף 1955, נקלט שלום כבעל מקצוע במסגריית המשק אותה ריכו עד שנת 1967.

ב- 28 ביוני 1957 נישאו פנינה ושלוש על הדשא הקטן שהיה מדרום לצריף חדר-האוכל הראשון. ההזמנה עוצבה על-ידי אביו של שלום, שהיה סדר-דפוס. החתונה נערכה ביום שישי: החופה בצהריים והמסיבה בערב. באותם ימים נהגו לערוך ארועים ומסיבות רק בימי שישי, כדי שרוב החברים יוכלו לקום למחרת מאוחר.

ב- 28 ביוני היה ערב מאד קריר בשדה-בוקר ולאורחים שהגיעו עם בגדי קיץ הוצעו מגבות להתעטף בהן...

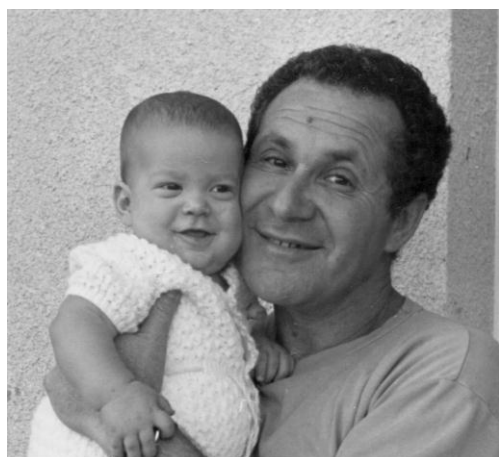

בילויים של שבת, 1958

ב- 21 במרץ 1959 נולד הבן הבכור מודי, בן זכר ראשון בשדה-בוקר.

במשך כעשר שנים ריכז שלום את המסגריה עד ש: "נושא הלימודים התחיל להציק לי וב-1970 התקבלתי ללמודי הנדסת מכונות באוניברסיטת בן-גוריון. התנאים היו מאד לא נוחים ללימודים. התחבורה היתה קשה (נסעו דרך ירוחם).

סיימתי את הלימודים ב-1974 ויצאתי לעבוד במשרד תכנון בבאר-שבע עד ש-ב-1976 נולד בן הזקונים ניב."

עם ניב

עם מודי

קיבוץ שדה-בוקר

55 שנים של עשייה ומעורבות

עשייה בשדה-בוקר:

"בשנים הראשונות המסגריה היתה מרכז העניינים. עבדו בה שישה-שבעה אנשים ובנו את המשק. בנו לולים ופרויקטים גדולים". באותה תקופה בנה שלום עם חברים נוספים שעבדו עמו את הקונסטרוקציות של כל המבנים שנבנו אז: המסגריה, הנגריה, המוסך, המחסן הכללי, בית אריזה וחלק מהלולים, גדרת הסוסים והמתבן. כמו כן התקין את מעבירי המים בסכר ב"כוכב", בנה את השיבר בסכר הרועה, הקים את מכון הקיטור, בנה את המעקה בעין-עבדת וכמובן עסק באחזקה שוטפת. באותן שנים היתה המסגריה אחראית גם על כל האינסטלציה במשק.

מסגריה

עם סיום העבודה הרבה בסכר "הכוכב", החילונו מיד בהקמת גדרת הסוסים המורחבת. הצלחנו לסיימה ביתר מהירות ממה שצפינו מראש.

למעשה, העומס הגדול בעבודות כבר מאחורינו. נשאר לנו לסיים עבודה גדולה אחת והיא המגוף בסכר חליקום [סכר "הרועה"]. כמו כן נבנה בקרוב גשר תצפית מעל ה"מורפיק" [עין עבדת] לנוחיות "התיירים של יהושע". תכנון הגשר נתקל בקשיי טבע מרובים.

בימים הקרובים נעביר את מכוונות המסגריה מהצריפים למבנה החדש.

שלום,
נובמבר 1958.

עובדי המסגריה 1965

לאורך כל 55 שנותיו בשדה-בוקר תכנן וביצע שלום פרויקטים גדולים ורבים אך כפי שהוא מספר: "גולת הכותרת היתה חיפוש מפעל תעשייה לשדה-בוקר ומציאת המפעל לסרטים דביקים ב-1980. לאחר מכן - טפול בהקמת המפעל ולימוד הנושא בארץ ובחו"ל, קבלת החלטה על הטכנולוגיה ומציאת מקור ידע מתאים. ובהקמה - התקשרות עם ספקי ציוד, התקשרות עם משרד תכנון, בחירת קבלן לאחר הוצאת מכרזים, הקמת המפעל, הכשרת עובדים והרצה וכמה שנים של פעילות כמהנדס המפעל ואחראי על פיתוח מוצרים."

26.5.1990

צינון חדר-האוכל

עתידי, ניתן, פחות או יותר, לסכם את המבצע שנערך בחדר-האוכל.

העסק התחיל על-ידי פרוק התקרה הישנה ב- 21.1.1990. החיבור הסופי של המצננים לחדר-האוכל והמטבח הסתיים ב- 24.4.1990. לאחר מכן הותקנה מערכת החשמל על-ידי גלעד וטוני ובמקביל הותקנה אינסטלציה המים למצננים על-ידי מוקי.

לא היו חריגות גדולות מהתכנית, מלבד החלפת התקרה הישנה, שלא ניתן היה להחזירה, והתקנת תאורה חדשה באגף המרכזי של חדר-האוכל.

כפי שצינתי בזמנו, הדברים העיקריים שנעשו הם:

מערכת צינון בחדר האוכל.

מערכת צינון חדשה למטבח.

מנדף במסלול חדר האוכל.

התקנת תקרה אקוסטית חדשה.

מספר מילים על מערכת הצינון:

יש לזכור שמערכת צינון איננה מערכת מיזוג. אין ספק שמיזוג חלל מסויים הוא הדבר הטוב ביותר שקיים, אך עלות התקנת מיזוג, ובעיקר ההפעלה השוטפת, הינה יקרה יותר. מאידך, מערכת צינון מנצלת תנאים טבעיים שיש באזורנו ויכולה, ברוב המקרים, להגיע ליעילות מרשימה ולהרגשה טובה. יעילות הצינון גבוהה יותר ככל שהאוויר יבש יותר. זוהי הסיבה שמצננים אינם יעילים באזור החוף, בו הלחות היחסית גבוהה.

חשוב לדעת שסגירת החלונות בחדר-האוכל או במטבח לא תביא ליתר צינון, להיפך: הדבר יגרום להפחתת כמויות האוויר המצונן הנכנס לחלל חדר-האוכל ולהרגשת מועקה. המערכת אצלנו תוכננה להחלפת כל האוויר בחדר-האוכל כ- 25 פעמים בשעה (לידיעת אלה הסובלים מעשן סיגריות).

לידיעתכם, מוקי הוא האחראי על תפעול המערכת.

שלום.

בניית מעלית מצרכים לאקונומיה:

11.11.1991

"התחלתי לבנות את מעלית האקונומיה. עופר ואנוכי פרצנו את הפתח והתקנו את המסילות".

בניית מערך לטיפול בפיסטוק:

6.12.94

למען האמת אני קצת בדילמה אם להכניס את ראשי לגליוטינה, מתוך תקווה שזו לא תרד, או לא.

הנכון הוא שאני מסוגל לבנות הכל, אבל יש לי חשק קטן להכנס להתחייבויות רק עם זוג הידיים שלי, מה גם שאיני יודע איזה "תבשיל" מבשל לי אייל גולדפרב עם כל נושא הלול.

בקיזור, צריך לחשוב מה עושים. מעבר לכך, אם אנשי המטע לא יכינו את תשתית הפיסטוק מראש, הם יהיו בבעיה שהם לא צופים עתה. זוהי באמת בעיית ארגון שלהם.

שלום.

בסופו של דבר בנה שלום מערך שלם לטיפול בפיסטוק:

מתקן להפרדת עלים בשטח, מתקן לקילוף הפרי,

מתקן להפרדת הפיסטוק הסגור מהפתוח ומערך יבוש.

המערך עבד שנים אחדות [חלקית מ- 1994 ולפחות עד 1996].

סיפור מסועי הלול

ב"ספר היובל" עמוד 190 נכתב כהאי ליסנא: "...בשנים אלה, קידמו אבנר אשד ואברהם לוי הכנסת ציוד מודרני... ובמקביל פיתח צוות הלול מסוע מיוחד לשקילה ולמיון בזמן משלוחים והפיתוח זכה בפרס "אגריטך" (פרס חקלאי נחשב ביותר) בשנת 1983".

בעקבות "מעורבותי השולית" בכל ענין מסועי הלול, החלטתי להגיב. ובכן להלן העובדות (לדעתי):

רכישת מסוע בניר-עוז

בשנת 1983 קיבלה שדה-בוקר את פרס "אגריטך" (פרס כספי ותעודת הערכה) עבור מסוע שלא נבנה בשדה-בוקר. היה זה מסוע זעיר באורך פחות מ-4 מטר שעשה הסעת עופות "מהכא להתם".

בניית מסוע ללול על-ידי מסגריה חיצונית

אברהם לוי קיבל את ריכוז הלול בשנת 1985. הוא עבד עם מסוע ניר-עוז שנתיים-שלוש ואז פנה לאריה שהיה מרכז המשק והציע לבנות מסוע מתאים שגם שוקל את העופות. שדה-בוקר פנתה לחברת "שקילה" לפתח ולתכנן את המסוע החדש.

המסוע עצמו פעל כהלכה אולם השקילה עצמה נכשלה. זכור לי שאיש מחשבים ממכון וולקני הגיע לכאן וניסה לפתור את הבעיה, אולם לא הצליח לשדרג את מערך השקילה. בסיכומי של דבר, המסוע שימש להזרקה ולמשלוח העופות.

ב-1990 סיים אברהם את תפקידו ואייל גולדפרב קיבל את ריכוז הלול.

בניית מסוע שוקל על-ידי מסגריה שדה-בוקר

בשלב זה נכנסתי אני לתמונה. אבל עד שנכנסתי... עזבתי את "דביק" בסביבות 1988 ועברתי למסגריה. דומני שבעיית המסוע הוצגה בפני שנה או שנתיים אחרי שחזרתי למסגריה, ואז, כשהצעתי לתכנן ולבנות מסוע חדש, אייל הסתייג מכך לפחות שלוש שנים, עד שגמלה בליבו ההחלטה שאני "אנסה" לבנות מסוע.

ראשית, יצרתי קשר עם חברה שמייצרת מערכות שקילה ובהנחייתם קבעתי את העקרונות על-פיהם יבנה המסוע. נקבע ע"י הלולנים שממדי המסוע ישארו אותם מימדים של המסוע שנבנה על ידי המסגריה בחוץ. תכננתי את המסוע על שולחן שרטוט במסגריה ונראה לי שהתכנון הסתיים בתאריך 19.5.1994 (כך רשום בדפי השרטוטים). למזלנו, את שרשרת המסוע, המתלים וחלק מיחידת ההנעה רכשתי בפרוטות מחברת "עוף-קור". יחידת ההנעה עצמה נרכשה מחברת "גרינשפון" ונרכשה מערכת שקילה. חמרי הבנייה נרכשו וכל "מעשה המרכבה" נעשה (לדאבוני) על-ידי.

ההצלחה היתה מיידית והמסוע נכנס לעבודת המיון והשקילה ללא תקלות.

עם סיום העבודה הציע אייל שנבנה מערך השמטה של העופות בהתאם למשקלם. התחלתי לעבוד על מערך ההשמטה ולמעשה סיימתי את כל מנגנוני ההשמטה, ואז, ביום בהיר בתחילת ינואר 1995, קיבלתי קריאה טלפונית מחברת "לודן" בבאר-שבע להצטרף למערך הפיקוח בחברה. לאחר שיקול קצר, החלטתי לנסות... כל מערך ההשמטה הוקפא, לדאבוני, ולמעשה עד עצם היום הזה חלק ניכר מהמערך מונח למעצבה על מדפי הגרוטאות בסככת המסגריה.

שדרוג המסוע שיוצר בחוץ

בסוף 1997, כשחזרתי לעבודה במסגריה, פנה אלי אייל לשדרג את המסוע שיוצר בחוץ לרמת המסוע שנבנה במשק. כל הידע כבר היה קיים. אמנם בוצעו שינויים במבנה המסוע, אבל הדרך היתה ברורה. עד היום (אני מקווה...) עובדים המסועים בשירות הלול.

12.10.2006
שלום.

והיתה גם עשייה למען הכיף: חצר המשק מלאה מעשי ידיו להתפאר. הרבה עשייה והרבה רעיונות ותושיה.

חנוכיה, 1980.

"חסיד" מתרמיל של
כדור רובה - 1952

שלום במחנה הכנה בגבע, 1953,
עם דגם של מגדל אייפל מעץ

שער בית-העלמין, 1973.

עכביש, 2009

וכיפה גאודזית* מרשימה כאתגר הנדסי 2004.

* גאודסיה – ענף המדידות העוסק בשטחים רחבים ומביא בחשבון את קימוריות כדור הארץ.

פעילות בוועדות:

יחד עם העשייה לא נפקד מקומו של שלום בוועדות השונות: מזכירות, ועדה משקית, ועדת חברים, ועדת בטיחות, צוות אנרגיה ועוד. האחרונות שבהן היו ועדת תכנון בשנים 2003–1998, ועדת ביקורת מינואר 2005.

ועדת תכנון - מדיווחי הוועדה:

20.5.1999

ועדת תכנון מכהנת כבר כמעט שנה. הוועדה מונה 5 חברים.

למען האמת, אין לוועדה זו אפילו אגורה אחת לחלוקה וממילא אין לה כל סמכויות ביצוע מלבד מתן עצות לכל דיכפין. ובעצות, ברוך השם, לא אלמן ישראל. כל אחד מחברי הוועדה, כולל עבדכם, הוא מומחה בזה. אבל את העצה העיקרית – מהיכן ניתן לדלות את המימון לביצוע הרעיונות – לא קיבלנו מאיש. ובכל זאת, לדוגמא, הרי מספר נושאים אקוטיים המחכים לטיפול:

- תוספת חדר למשפחות גדולות.
- שיפור הכניסה לדירות בשכונת אשקובית 78 (משפחת ארנוני, למשל).
- איחוד חנויות הבגדים.
- בניית מרכולית (!?)
- מבנה מנהלה.
- מחסנים למטבח.
- מגרש חנייה לאוטובוס תלמידים (נושא זה אושר ע"י משרד התחבורה).

אחת הרעות החולות שלנו היא שכרגע אין בעצם רכז בנין. במקרים רבים, אני משמש כ"פראיר" תורן לתפקיד זה, דבר שכשלעצמו מתסכל מאד.

הדברים הבולטים שבכל זאת הצליחה הוועדה לקדם ולבצע הם:

- מדרכה חדשה לבריכה.
- מדרכה חדשה מחדר האוכל עד למשפחת מלמד.
- מחסנים לחברים.
- שינוי מסלול חדר האוכל.

שלום.

בית העלמין – במסגרת תפקידו כמרכז ועדת תכנון פנה שלום לארכיטקט והכין הצעה מסודרת בנושא הרחבת בית העלמין. בשנת 2005, מנמוקים שונים, התקבלה הצעה אחרת, שונה לחלוטין מההצעה שלו. על הצעה זו כתב שלום:

20 בפברואר 2005

המדידות בשטח שנעשו בזמנו היו כתוצאה מהצורך להרחיב את בית העלמין **במורד הגבעה** ולתכנן כביש ומגרש חנייה בכניסה למעלה.

אמנם הרעיון להרחבה לכוון צפון עלה, אבל הוא נפסל בזמנו על-ידי ועדת תכנון. לכן, ניגשתי לארכיטקט שערך את תכנית האב (שמו פרח מזכרונני) ולאחר דיונים וווכחים רבים אתו, הוכנה תכנית להרחבה במורד הגבעה, עם טרסות, ריצוף ומדרגות לעלייה מהכניסה הקיימת.

נראה לי שפיתוח השטח למעלה תוך הזנחה של העלייה לגבעה תהיה "מכוערת למהדרין".
מילא, המתים אינם רואים...

שלום.

לאחר חדשים של ויכוחים, דיונים והתעקשויות, בנויה המדרכה המורחבת החדשה [מחדר האוכל עד משפחת מלמד], למעצבה על גידמי עצי האורן הענקים ששתלה בזמנו כנראה משפחת כהן.

עם כל העצב שבדבר, לדעתי ולדעת אי אילו חברים זה היה הפתרון הנכון. הלקח העיקרי שיש ללמוד מכריתת העצים הוא שלא יתכן ש"פתאום קם אדם / צעיר ורענן / פוסע מדלתו פסע קטנטן / ונוטע לו עץ / שלאחר שנים נהפך לרועץ". בקיצור, לשתול עץ זה חשוב, חשוב לא פחות לחשוב אם מיקומו לא יצריך, לאחר שנים מספר, את הזזת הבית...

והעיקר, רציתי להודות לחברים שתרמו למעשה השביל:

- לאיסר על תעצומות הנפש להעלות את הכורת על העצים. מי כמוני יודע כמה יקר לו כל זלזל הצומח בהר-הנגב.
 - לרמי שהקדיש מזמנו ומרצו לעקירת המדרכה הישנה. אין ספק שרמי הוא העוקר הטוב ביותר מבין מגדלי החוחובה...
 - לעוזי פופר על עצותיו החיוניות, על הסכמתו "לגנוב" יום מ"דביק" על מנת לעבד את תשתית המדרכה. על מיומנותו בהפעלת "התעשיית" אין צורך להרחיב.
 - למוקי, ברוך וגילי שתמיד נענו לבקשותי בנפש חפצה.
 - לחלק מבעלי הכלבים שקיבלו את דברי ברצינות וקשרו את כלבם – חן חן להם, ולחלק הארי שבהם שלא שמו אפילו את האות השביעית על הפצרותי.
 - למפעל "דביק" על הסרטים שסיפק לי. לו היינו צריכים לשלם עבורם, מחיר המדרכה היה כפול.
 - ואחרון חביב – גלעד – על ההתנדבות לנקות את הסרטים הדביקים מהשביל החדש.
- ואם שכחתי מישהו, שיסולח לי, הגיל והזכרון עושים את שלהם...

שלום.

הוועדה האחרונה – ועדת בקורת

מכיוון שהדיווחים מוועדה זו היו סודיים, אפשר רק לצטט מה שכתב בועז, מרכז הוועדה:

לפני סיום, בנימה אישית, חשוב לי בשם כל מי שעבד עם שלום בוכבינדר ז"ל (אילן, זיוה, דבי וישראל), לציין את תרומתו הרבה לפעילות הוועדה. שלום היה שותף נאמן לעבודתנו מהיום הראשון לבחירת הוועדה. יחד בנינו את הפורמט לעבודה, גיבשנו תקנון וסדרי עבודה. אין ספק ששלום הוסיף "פלפל" ונופך שמאז ומעולם אפיינו אותו. תמיד הגיע לכל ישיבה מוכן ומסודר עם כל הניירת.

פעמים רבות, ממרום שנותיו ונסיונו בחיים בשדה-בוקר הצטייר כ"בית הלל", אבל תמיד ידע לציין שגם אם לדעתו אנחנו טועים, כאשר התקבלה החלטה הוא התייצב עם ומאחורי החלטות הוועדה. מלבד האובדן האישי של כולנו, אין ספק שבעבודת הוועדה נחסר אותו, את חוש ההומור שלו, את נקודת המבט והנסיון שלו.

יהי זכרו ברוך.

בועז ספיר.

נוסטלגיה

סיפורים מן העבר

בנוסף לכל מה שעשה, שלום כתב וכתב הרבה: זכרונות ילדות, דווח על קורות כל יום, כתיבה אינסופית לעלון המשק - הרבה סיפורים מן העבר והרבה מעורבות בכל אורחות חיינו ובנעשה בארץ ובעולם.

שדה בוקר של פעם - זה היה ככה...

.....אזכיר כמה אנקדוטות:

בשנות ה-50+ עבודת "בוס ערב" בצריף חדר-האוכל לא היתה עניין של מה בכך. ה"בוס" היה מוציא ומביא את כל פריטי המזון לשולחנות הסועדים, כולל הלחם. אולם "גולת הכותרת" היתה בערב החביתות. החבר יכול היה לדרוש חביתה, "עין" או מקושקשת, מטוגנים במרגרינה או בשמן. לכיריים היו שלוש להבות והיתה דרושה מיומנות לא קטנה לסיפוק שגעונות החברים. אני בטיפשותי אז התגאיתי שאני "מספק את הסחורה" כשכל חביתה נעשית בנפרד ולא חצויה לשתיים. כי "לתרנגולות אין סכין גילוח בקלואקה".

הסיפור הנוסף לאותה תקופה - מקררים עדיין לא היו בבתים והיתה בעיה כיצד שומרים בלילה בבתים את החלב או הדייסה לתינוקות. צוות המסגריה פתר את הבעיה: כל משפחה עם תינוק קיבלה "תרמוס" שנבנה משתי קופסאות שימורים, האחת בתוך השנייה ובתווך הונחה נסורת לבידוד. כשהורים לקחו את ילדם הביתה אחר-הצהריים, הם קיבלו את בקבוק הדייסה ב"תרמוס" עם קוביות קרח, ותתפלאו, הקרח החזיק מעמד עד הבוקר ולא נמס לגמרי.

הגנרטור הופעל פעם אחת ביום למשך שעותיים, בעיקר על מנת ליצור קשר יום-יומי עם הדואר. על טלפון יכולנו אז לחלום. פנינה רוקח, שלימים הפכה לבוכבינדר, היתה מפעילה את מכשיר המוטורולה ומדברת ב"נוהל קשר" עם "רות" ו"עבור".

"מכון התערובת" להזנת הלולים שכן במבנה פח גדול. כל המערך היה רצפת בטון שעליה היו שופכים את הגרעינים הגרוסים, הסובין ושאר ירקות, ובאתים היו מעבירים את הערימה לערימה חדשה. כך התערבבו כל המרכיבים. מובן שהיה צריך להעביר את הערימה מספר פעמים מצד לצד על מנת ליצור תערובת אחידה.

שלום.

בשנת 1959, תוך הכשרת שטח מדרום לשקע הדרומי, מצא מכי מטיל זהב, שאבד, כנראה, למברחים בדרכם.

סיפור הזהב של מְכִי [מיכאל זאובר]

מכי אכן מצא מטיל זהב במשקל של 1 ק"ג. למען האמת המטיל שקל 996 גרם, כך היה טבוע על המטיל. גדלו היה לא הרבה יותר מנפח קופסת גפרורים (משקל סגולי 19.32 גרם סמ"ק).

כשמכי מצא את המטיל, הוא הביאו קודם כל ל"מומחי הגרעין שלו". לרוע מזלם לא היתה כאן אמבטיה (ראה סיפור ארכימדס...), בקיצור, הם לא היו בטוחים שאכן זהו אוצר. למחרת בבוקר המטיל הובא אלי, אני "הרחתי" אותו ואחר-כך נגסתי בו, ממש כך, ואז לא היה לי ספק שזהו זהב טהור. עד היום אפשר למצוא במרתפי בנק ישראל את סימני השיניים שלי במטיל... זהב הוא מתכת רכה מאד.

שלום.

ענף הסוסים,
1958

סיפור סכר "הרועה", השיבר בסכר "הרועה", הסכר ב"כוכב" וספיחים שונים

סכר "הרועה"

מספר מלים על בניית סכר: תחילה נחפרת תעלה עמוקה לרוחב הוואדי [השן] ואחר-כך ממלאים אותה באדמה לחה שכבות-שכבות, ומהדקים כל שכבה במכבש [מה שנקרא "רגלי כבש"], עד למלוא גובה הסכר.

את סכר "הרועה" תכנן עזרא הנקין, מהנדס שעבד במחלקה לשימור קרקע בסוכנות, אדם סימפטי "להחריד", נעים הליכות עם עברית-אמריקנית.

על מנת שלא יגרע חלקו של איש ב"מעשה המרכבה" של סכר "הרועה", עלי להזכיר שטוטל [דוד הדומי מהכשרת הצופים י"א] הוא שבנה לפחות מחצית ממעבירי המים מלימן ללימן. הסכר עצמו נבנה כאשר אני הייתי בצבא ב"גבעת רחל" [הלא היא קציעות] ובאתי למשק בזמן שטוטל בנה את המעבירים. למעשה טוטל לימד אותי לרתך כי לי לא היה אז מושג בזה: שנינו גמרנו את בית-הספר המקצועי "שבח" אבל אני עסקתי כמעט רק במחרטה והוא ב"ברזלים אמיתיים". לאחר הכשרה מתאימה התחלתי גם אני לבנות מעביר מים אחד או שניים.

את מגדל השיבר בסכר "הרועה" שעד היום עומד לו משמים ומעלה חלודה, אני בניתי. הסיבה לבניית השיבר נבעה מכך שלא ניתן היה לפני זה לווסת את כמות המים שזרמה מהסכר לתעלת המים שהובילה ללימנים.

צריפי המסגריה היו צריפים זעירים למדי, ולמעשה, את כל העבודות עשינו אז בחוץ. יש להביא בחשבון שחשמל היה רק למשך שתיים-שלוש שעות ביום, מ-08:00 עד 10:00 בערך. את עיקר עבודת המסגריה עשינו בלי החשמל, ואז, כשהופעל הגנרטור, היינו עובדים כמטורפים בריתוך וכיוצא בזה, פעולות שצרכו חשמל.

השיבר בסכר "הרועה", 1975.

הסכר ב"כוכב"

למען האמת, אני ודאי שלא אוכל לספר את כל סיפור בניית הסכר ב"כוכב", אלא רק פרט אחד בהקמתו, והוא בניית הצינור ומכלול ה"שיפך" שדרכו עברו מי ה"אגם", שנפחו המכסימלי היה כ-750,000 מ"ק, אל הערוגות [הלימנים] שנבנו דרומית לסכר. דומני שמעולם לא זרמו מי סכר זה ללימנים.

השנה היתה 1958. אם אינני טועה הייתי אז חבר מזכירות ועד כמה שזכור לי הדחף לבניית הסכר ב"כוכב" לא היה בגלל הרצון "להפריח את השממה", אלא בעיקר כדי ליצור תעסוקה בהקמתו. בניית הסכר נחל הרועה [החליקום] הסתיימה כשנתיים לפני כן ו"פרנסה אין". לא זכורה לי החלטה מסודרת שאני מתקין את מעבר המים מצידו האחד של הסכר לצידו השני, לעבר התעלה להולכת המים ללימנים. אני, כמובן, לבד במסגריה ו"לך תציל את המדינה".

רזי אומר שעזרא הנקין תכנן גם את הסכר ב"כוכב", אבל האחראי על ההקמה ולמעשה האדם שאתו דיברתי בנושא היה פיני [פנחס] גולן, מהנדס צעיר שלא היה לו מושג קלוש ב"עניינים ברזליים", כלומר בעניינים טכניים. עד כמה שהדבר נראה לי מוזר היום, הייתי אז "צוציק" בן 24 אבל בכל זאת בעל מושגים טכניים לא רעים, אותם רכשתי כחרט במפעל בתעשייה הצבאית, שגם במושגים של היום היה גדול למדי.

זכור לי היטב שפיני בא אלי עם שרטוט של "מגדל השיפּר", שאמור היה להבנות על פתח הצינור בסכר. כשראיתי את התכנית חשכו עיני. המלצתי לו לשנות את מנגנון הסגירה, לשנות את סוג המתכות ועוד כמה שטויות. הבחור, להפתעתי, הסכים לכל בלי להניד עפעף. יש להביא בחשבון שהוא היה מהנדס ואנוכי "קאקער" עול ימים שבקושי, כדברי פולה, "גמר גימנזיה".

יום אחד הגיעו צינורות המתכת בתוספת שיבר ענק, שלא אופתע אם משקלו היה כחצי טונה. פלצות אחזה אותי כשראיתי את הצינורות. פיני המהנדס הצליח להשיג "מן הגורן" צינורות ענק בקוטר של כ-80 ס"מ או אולי 28 אינץ'. את המידה המדויקת אינני יודע, אפשר כמובן לגשת לסכר ולמדוד, אבל זכור לי היטב שיכולתי לעבור דרך הצינור בקלות בהליכה על ארבע. אני מודה שהיום המהנדס פיני היה עף ממני ב"מסלול תלול", אבל אז הייתי "תמוי" שלוקח את העסק ברצינות תהומית (אחרים יטענו שנשארתי כזה גם היום...).

לחרדתי, גיליתי שהצינורות הגיעו אובליים, כלומר, לא עגולים. זה אומר שלא ניתן לחבר היטב בין צינור לצינור. עובי הצינורות היה לפחות 6.5 מ"מ, אם לא למעלה מזה. אני מציין את העובי כי תוכנתי היתה לרתך אותם ב"אוטוגן". על רתכת חשמלית ב"כוכב" יכולתי רק לחלום. כדי "להגדיל את השמחה" השיג פיני ב"מחיר מציאה" שיבר שחלק מהפלאנג' שלו שבור, ו"חוץ מזה" השיבר היה קטן לפחות ב-100 מ"מ מהצינורות, ולך תשבור את הראש כיצד מתגברים על כל המעקשים הללו.

אהרונצ'ו וחיימקה [אהרן ברוך, ממייסדי שדה-בוקר, חיים גולדברג ז"ל, מהכשרת הצופים י"א] הם שיצקו את עריסת הבטון שעליה היו הצינורות אמורים להיות מונחים. ראשית היה צריך להניח את הצינורות במקומם ומשקלו של כל צינור היה כמה מאות קילוגרמים. "מניטו" היה אז חלום באספמיה. איך שהוא גלגלנו את הצינורות, ועם פטיש כבד הקטנתי את האובליות של הצינור ואז הגיעה שעת הריתוך. הריתוך נעשה במבער אצטילן גדול שפלט חום רב. באותה שנה היה קיץ חם מאד, הייתי קם בסביבות 04:00 בבוקר, מתגלגל עם הטרקטור שגרר את העגלה שעליה היה גנרטור האצטילן.

את גז האצטילן לא קיבלתי בבקבוק מ"מקסימה". היה אז גנרטור אצטילן שהיה כעין מיכל מים ובתוכו מגירה בה הונחו גושי פְּרִיִד שהורטבו במים. כך נוצרה ריאקציה שבה נוצר הגז. את החלק התחתון של הצינור ריתכתי מבפנים, כלומר, זחלתי לאורך הצינור, הדלקתי את המבער ופשוט "התבשלתי" תוך כדי הריתוך. על מנת "להגדיל את השמחה" היו אהרונצ'ו וחיימקה זורקים מפעם לפעם אבנים על הצינור שאני ספון בתוכו "כדי שלא ארדם". קיצורו של דבר, היתה זו הכנה טובה להליכתי בעתיד לגיהנום...

לאחר ימים מספר הושלמה עבודת הריתוך. עתה נשאר לרתך את ה"כנפיים". לאורך הצינור, בכל מספר מטרים, רותכו פלטות גדולות ["כנפיים"], על מנת להקשות על מעבר המים לאורך הצינור וכך על פריצת הסכר. בכל מקרה, שתי הפריצות בסכר לא התחוללו לאורך הצינור – מכלול הצינור והשיבר נשארו שלמים עד עצם היום הזה. "הכנפיים" הוכנו במסגריה והובאו לשטח ואז התברר לי שפשוט לא ניתן לרתך את הפלטה, שעוביה היה כ-8 מ"מ, אל הצינור. הברירה שנותרה היא לרתך בחשמל. חזרתי למשק להתייעצות עם דד [עודד מוזס] שהיה אז מרכז המשק. העצה היחידה שקיבלתי היתה שאעשה מה שאני מבין. בקיצור, נסעתי לתל-אביב, באוטובוס כמובן, וקניתי את כל הציוד המתאים על מנת להסב את גנרטור הריתוך להפעלה בעזרת הנעה בטרקטור וקרדן.

כל החלקים, המיסבים וגלגלי הרצועה הגיעו. מחרטה כבר היתה. גנרטור הריתוך הועלה לאחת משתי כרכרות-הפח שהיו כאן, כל העסק הורכב ומה שהפעיל את מנגנון הגנרטור היה טרקטור ה"אוליבר" הזכור לטוב [למי?]. השתמשתי בהנעה הצדדית בטרקטור זה – הנעה זו היתה מהירה בהרבה מהנעת הקרדן.

ברגע שהתקנתי את גנרטור הריתוך להנעה בטרקטור, העניינים נעשו פשוטים ביותר. הריתוכים בוצעו במהירות, כל המכלול נמרח בזפת והחלו להדק סביבו את האדמה. עתה נשאר לבנות את האוגן שיתאים בין הצינור הגדול לשיבר שקוטרו היה קטן יותר. בניתי גם משפך גדול שחובר לשיבר ודרכו זרמו המים לתעלת הניקוז. התקנתי גם הארכה למנגנון הפתיחה עם גלגל נאה, על מנת שלא יהיה צורך לרדת לתוך מבנה הבטון בו היה השיבר.

כפי שידוע לכל, הסכר הזה נפרץ פעמיים. פעם בחורף 1963 ופעם לאחר שתוקן. נראה לי שעד היום אין הסבר לפריצות: שן רדודה שהמים חותרים תחתיה, תעלת עודפים שחוצה את תעלת ההזנה ללימנים, מעבר מים מעל לסכר עקב תעלת עודפים גבוהה או סתם מריון [מין מכרסם] וצאצאיו שהחליט ללמד אותנו לקח על זה שהרסנו את כיכר הדשא הנפלאה שכיסתה את כל שטח ה"כוכב" כמעט בגובה אדם, אבל זהו סיפור אחר.

החורף הראשון לאחר שהושלמה הבנייה עבר ביובש מוחלט, אולי יותר מחורף אחד. חורף 3-1962 היה גשום מאד. בוקר אחד, לאחר לילה גשום מאד, יצאנו דד [עודד מוזס] נאווה [בכרך] יוסי לאור [שהגיע למשק ל"שנת-שירות" מקבוצת-שילר] ואנוכי, לסיור שטפונות. הלכנו בגשם שוטף עד לסכר ב"כוכב" ואפילו הגענו עד לפתח הדייקה והבשור. אותו יום צילמתי סדרת שטפונות נהדרת ואפילו את האגם העצום שהסכר יצר. למחרת, לאחר עוד לילה גשום, הלכו אחרים לסכר וגילו שהוא נפרץ. למעשה, עד היום איש אינו יודע בבירור מדוע הוא נפרץ.

בשנת 1986 החליט רזי "לעשות מעשה" והצליח לשכנע את הקק"ל לתקן את הסכר הפרוץ. מיד עם השטפון הראשון שוב נפרץ הסכר, ודומני שבאותו מקום. מדוע ולמה? לאלוהי השטפונות פתרונים.

כל העסק עומד למַעֲצָבָה עד היום הזה, אולי כסמל לטיפשותם של בני אנוש.

שלום.

"המפעל" של שרגא זילברהרץ [חבר הכשרת הצופים י"א].

בשנות ה-50 המאוחרות הגיעה אלינו משפחת מוריץ שכללה את חיה, האחות של נחמה כהן, בעלה צבי והבנים אודי ודורון.

צבי מוריץ היה בעל מרץ בלתי נדלה, פעלתן אובססיבי. הוא היה גם חובש צבאי עם נסיון רב ומומחה גדול בתעשיית היהלומים עם נסיון רב מעבודתו בתל-אביב, ואני מניח שגם בנתניה שהיתה באותן שנים בירת עיבוד היהלומים.

בתקופת שהייתו הראשונה במשק שימש צבי כחצרן, וממש הפך את שדה-בוקר הזעירה ל"עסק של ממש". באותם ימים הנקודה החדשה [המיקום החדש של שדה-בוקר] טרם נבנתה ומבנה האבן היחיד היה בית הגבס. למתעניינים, צבי "השאיר מזכרת" שקיימת עד היום. הלא היא "כיכר צבי" – כיכר עגולה הנמצאת סמוך ליקב כיום. צבי בנה אותה במו ידיו. חיה היתה בשלנית מעולה ועד היום פי מתמלא ריר בזכרי את "הרגל הקרושה" שהכינה.

לאחר חודשים מספר, ענין החצרנות במשק היה לצבי לזרא והוא החליט לחזור ל"צור מחצבתו", דהיינו למקצוע עיבוד יהלומים. בעזרה ממשלתית (אני מניח) פתח צבי בירוחם מפעל לליטוש יהלומים. המפעל הכשיר כ-20 מתושבי ירוחם כיצד ללטש יהלומים.

כבר הזכרתי בזמנו שהמסגריה שכנה בשני צריפים מתוך שלושה שהיו ממוקמים ממש מול מגרש הטניס. בצריף המזרחי מבין שני צריפי המסגריה שכנה המחרטה - זו אותה מחרטה שנמצאת כיום במסגריה - ובאותו הצריף הוכנסו שתי המכונות לחידוש דיסקי ליטוש היהלומים. שתי מכונות, אחת כעין מחרטה ליישור הדיסקים והשניה מתקן לבדיקת איזון הדיסקים. אלה היו מכונות עתיקות יומין ממש. הייתי מזועזע כשראיתם לראשונה. המכונות עוגנו לרצפה, שרגא הלך לקורס קצר ו... יש לנו מפעל!

מספר מילים על מפעל נוסף. מפעל לעיבוד שבבי שאני הייתי אמור לעבוד בו. לשם כך נרכשה מחרטת הקלוצמן והוזמנה מחרטה נוספת, וכמו כן נרכשה כרסמת נהדרת. אני קיבלתי עבודה מ"התעשייה הצבאית" והתחלתי לייצר, באותה מחרטה של המסגריה, חלקים שמורכבים על קצוות פגזים גדולים. כל העסק נכשל. התברר שאחוז גדול של החלקים לא עמד בדיוק הדרוש. היה לי נסיון ניכר בעבודת חרטות בתעשייה הצבאית, אבל עם מחרטת הקלוצמן היתה זו כמעט התאבדות לייצר משהו מדויק.

אחזור ל"מפעל של שרגא". הדיסקים המשומשים הגיעו מירוחם, שרגא חידש אותם, והם נשלחו חזרה לירוחם. כל התהליך נמשך מספר חדשים ואפילו היה רווחי. לא זכור לי מדוע העבודה הופסקה. המפעל בירוחם הושבת וממילא התחסלה העבודה במשק.

שלום.

שרגא התאבד ב-21 במרץ 1959.

איך המסגריה עבדה פעם וסיפור נפילת ה"וומפייר" בעבדת

אמנם אין קשר בין שני הנושאים אבל הפעם שני המאורעות חברו יחד למקשה אחת ודי מבדחת.

באותם ימים, לפני "מבצע קדש" [1956] עבדו במסגריה שני אנשים: טוטל [דוד הדומי] שהיה המסגר המומחה, ועבדכם.

יום אחד הוחלט במשק להגדיל את ענף השלחין, שכל גודלו אז היה מספר דונמים, לשטח גדול יותר. לשם כך היה צריך להתחבר לקו תת-קרקעי שהגיע עד מטע האפרסקים ז"ל... מחפרון לא היה, כמובן. בקיצור, חשפנו את הצינור, שהיה קבור בעומק כמטר, בעזרת טוריות ומכשירים. עתה נותר לקדוח חור בצינור "4 ולרתך אליו את הקו החדש. קו המים רוקן, בעזרת מבער האציטלן קדחנו חור גדול בקו המים שאליו היינו אמורים לחבר את הקו החדש. יום תמים עבדנו ולא הצלחנו לרתך את תחילת הקו לצינור. עוד יום חלף והתוצאות – קדחת. החלטנו לעבור לריתוך חשמלי. גנרטור ריתוך לא היה וקו החשמל הקרוב היה קו תאורת הגדר. כבל חשמל גם לא היה והפתרון ה"יצירתי" שלנו היה חסר-אחריות באופן מדהים: המרחק מתאורת הגדר לנקודת הריתוך היה כ-50 מ', תקענו יתדות עץ באדמה ועליהם מתחנו חוטי חשמל גלויים עד לרתכת החשמלית. אחד מאיתנו "שמר" שלא יתקרבו לקו החשוף ושנינו ריתכנו לסרוגין. מרוב נסיונות ריתוך יצרנו בצינור פרונקל בגודל אשכולית ועדיין לא הצלחנו לרתך כהלכה את החיבור, שהמשיך להזיל מים.

עוד אנו טורחים על החיבור המחורבן, ומעלינו נשמע רעש מטוסי סילון. אני מרים את עיני ולתדהמתי אני מזהה בגובה רב למדי מטוס "וומפייר", מטוס שידעתי ש"אין לנו". עוברות מספר שניות ול"וומפייר" מתקרב מטוס "אורגן" (מטוס צרפתי שקדם ל"מיסטר"), "עושה סיבוב" סביב ה"וומפייר", נשמעים קולות ירי ולצהלות החדווה שלנו עולה עשן מה"וומפייר". הוא פונה דרומה, מטוס ה"אורגן" פונה צפונה ו"הולך לספר לחבר'ה". ה"וומפייר" פונה לכיוון עבדת, הולך ומנמיך עד שנעלם מאחורי הגבעות ותוך שניות עולה עשן שחור מכיוון עבדת.

אהרונצ'ו, שהיה אז המא"ז של המשק, אסף במהירות את "כיתת הכוננות" ונסע למקום הנפילה. התברר שהטייס נחת בצורה מושלמת כ-50 מ' מבית המרחץ [הרומי] בעבדת ונעצר באחת מהסוללות הנבטיות באזור. הטייס הצליח להחלץ מהמטוס הבורע וחיכה ל"כוחותינו".

אני הגעתי ב"נגלה" השניה. המטוס בער עדיין, מפעם לפעם נשמעו קולות נפץ. עשרות פגזים 20 מ"מ מפוזרים בשטח וכולנו, שוטים צעירים, מטיילים ממש בין שברי המטוס. ל"חגיגה" שלנו הצטרף, באוויר כמובן, מטוס פיפר. המטוס הנמיך "קצת יותר" מגובה האוזניים שלנו, הטייס סגר את מצערת המנוע של הפיפר ובחרי-אף צווח שנסתלק משם. תשובתנו היתה ב"שפה בינלאומית", כלומר תנועה מזרחית... הטייס המתוסכל הסתלק ואנחנו המשכנו בשלנו.

אני, כ"אלחוטן מדופלם", רצתי למכשיר הקשר של המטוס, שלפתי את גבישי המכשיר (בגבישים צרוב התדר הסודי של מכשיר הקשר) וליתר בטחון לקחתי גם את כל המכשיר. כבעל ידע מעבודתי בתע"ש לקחתי גם את אחד מארבעת תותחי ההיספנו-סוויסה של המטוס וכמות נכבדה של פגזים 20 מ"מ וחזרתי למשק עם ה"שלל". אהרונצ'ו תכנן שהתותח ישמש אותנו ל"הגנה על הקיבוץ מפני פלישה מצרית".

לא עוברות מספר שעות ולמשק מגיע סגן-אלוף מחיל-האוויר. מיד ניגש אלי, הוא קיבל את גבישי מכשיר הקשר ולא נחה דעתו עד שקיבל גם את המכשיר שניזוק. אבל על הדינמו-גנרטור לא ויתרתי, הוא היה מונח שנים במסגריה והשד יודע להיכן נעלם.

הסגן-אלוף המשיך בחקירתו על תותח ה"היספנו-סוויסה". משכתי בכתפי וטענתי ש"אולי היו רק שלושה תותחים". בקיצור, הבחור חזר לבאר-שבע בפחי-נפש ובלי התותח. תוך מספר ימים התותח "עבר שיפוץ" במסגריה, הותקן על פלטפורמה ויצאנו למטווה ליד גבעת ברברה. יריתי שני פגזים והתותח הוחבא במסגריה.

כחדשיים-שלושה לאחר מכן פרצה מלחמת קדש. כשזו הסתיימה, חיל-האוויר לא ויתר: יום אחד הגיע קוטי (יקותיאל אדם) ולא הועילו כל תחנונינו, נפרדנו "בדמעות" מהתותח.

...וקו המים לשלחין המורחב? למעשה לא הושלם. החלודה שנוצרה סתמה את הנזילה שלא הצלחנו להתגבר עליה. ואם יחשף אי-פעם אותו הקו, הארכיאולוגים לא יבינו מהיכן צץ לו פרונקל אדיר במקום הריתוך וכנראה יניחו שהפרונקל שימש לצרכי פולחן של תושבי הנגב הראשונים...

שלום.

נוסטלגיה, נוסטלגיה – כמה נעים להזכר...

22.9.2006

הארץ – לפני 57 שנים

13 בספטמבר 1949

נסיון התנקשות מעל יציע הכנסת

איש צעיר, ששמו אברהם צפתי, שלף אמש, בעת ישיבת הכנסת, בשבתו על היציע, תת-מקלע סטן וכיוון אותו לשולחן הממשלה, שלידו ישבו אותה שעה ראש הממשלה וכמה חברי הממשלה. ממש ברגע האחרון סוכלה המזימה, הודות לערנותם של שני פקידי הכנסת, שעצרו את האיש ונטלו מידו את כלי היריה...

לפי כל הסימנים אין המתנקש שפוי בדעתו.

לפני כמה ימים צדה עיני את הידיעה הבאה וזה הזכיר לי אפיזודה לא כל כך סימפטית שהתרחשה כאן אצלנו.

השנה היתה סוף 1955 או תחילת 1956. אותו אברהם צפתי הכין "הרצאה מלומדת" וניסה למכור את מרכולתו לכל דיכפין. שדה-בוקר כבר אז היתה ה"פראייר" של ישובי המועצה (קרי: רביבים, משאבי-שדה ואנחנו). בקיצור, אנחנו הזמנו את צפתי להרצאות כאן.

ויהי היום, הבחור הגיע עם משאית הדודג' – המכונית היחידה שהיתה אז למשק. אוטובוסים היו אז חלום באספמיה ואולי רק פעם אחת ביום. למרבית הפליאה, האדון צפתי הביא עמו כבשה ומזוודה נאה שתכולתה נסתרה מאיתנו.

לאחר ארוחת הערב בחדר-האוכל (הראשון), שהיה ממוקם סמוך ליקב של היום, הוזמן הציבור (שמנה אז אולי 30-40 איש) להרצאה. עבדכם תפס לו "מקום טוב באמצע" בשורה הראשונה. האדון צפתי פתח בהרצאתו כשהוא מנבא את הופעתו של "הכח השלישי" שיבוא במקום ארצות-הברית וברית-המועצות. לאחר כמחצית השעה הכריז "הבחור" על הפסקה.

בהפסקה הוא מכניס את הכבשה לחדר-האוכל. באותו רגע, רעי משכבר הימים חיימקה ז"ל שישב לידי "הריח" משהו והחליט לפרוש יחד עם עוד מספר חברים (חיימקה היה צמחוני). אני, ה"תמוי", נשארתי בשורה הראשונה עם ורדה (מהצופים י"א) ועוד כמה חברים. מר צפתי פותח את המזוודה, שולף מתוכה 4 חבלים דקים וקושר אותם לרגלי הכבשה. אני, ורדה ועוד שני חברים מתכבדים להחזיק בקצות החבלים וצפתי מסביר למנין וחצי המאזינים שנותרו בחדר-האוכל שארבעת החבלים מסמלים את ארבע כנפות תבל. תוך כדי כך הוא מוציא מהמזוודה גרזן חדש ונוצץ. "הבחור" מניף את הגרזן, ולזועתנו, תוך שניות, הגרזן נוחת על צוואר הכבשה. ראש הכבשה מופרד מהגוף ונופל על הריצפה המוצפת דם. "הבחור" מרים את ראש הכבשה הנוטף דם וצווח ששום גוף אינו יכול להתקיים ללא ראש...

להפתעתי, אני הראשון שהתחיל לצרוח עליו. הבחור החל להתגונן שרק רצה להמחיש לנו "באופן מעשי" למה הוא התכוון בהרצאתו. אהרונצ'ו, שהיה אז המא"ז ולא היה בהרצאה, הוזעק, הגרזן נלקח מצפתי והוא הוכנס לאחד החדרים במחנה הנח"ל ושומר הוצב כל הלילה ליד חדרו. למחרת הועלה צפתי על הדודג' ונשלח אחר כבוד לבאר-שבע. לא זכור לי שמישהו טרח לעשות קומזיץ מהכבשה.

מה שהפליא אותי בכל העסק הוא כיצד חיימקה ז"ל (שהיה שכני לחדר יחד עם אברהם מזרחי) תפס שהולך להיות שם "פרוד", ונמלט.

תשובתו של חיימקה היתה: "כבשה וגרזן לא הולכים ביחד..."

שלום.

סדנא דארעא חד הוא...

מי שחושב שהויכוחים על "שינוי באורח חיינו" התחילו עכשיו – טועה.

ביום הכיפורים עברתי על מכתבים ישנים. מצאתי מכתב שכתבתי ב- 23.11.1956 לפנינה, שהיתה אז מחוץ למשק.

הקטע שלהלן מובא כאן כלשונו, מלבד שמות המעורבים, שמצויינים באות הראשונה בלבד של שמם.

"...אבל כשאני נזכר ביום שבת אוחזתני צמרמורת. ראשית, עבדתי חצי יום במסגריה. אחר-הצהריים היתה ישיבת ועדת-שיכון.

פנינה, אם אתחיל לספר לך מה היה שם, זה יקח לי שלושה בלוקים כאלה, כך שתביני שאשתדל לקצר. כל הישיבה ארכה ארבע וחצי שעות. הנושאים היו: הריהוט של פ והריהוט של ז ובעיות הריהוט של ד. עם פ היו מריבות עצומות. אספר לך בפרוטרוט כשתבואי. כשסיימנו זאת עמדנו בפני בעייה עצומה ממש: מה לעשות עם הריהוט של ד. הצעתו של ט היתה להפסיק עם הבלגן בריהוט מ-ז ולהתחיל לצעוד אחורנית תוך מטרה לקצץ ב"עודפים" שיש לשאר הזוגות הנשואים. חשבנו וקראנו ל-ד. אני אמרתי לו שאם החלטנו של-ז אסור לקבל מתנות ענק, הרי אסור לנו להתעלם מ-ד. בסופו של דבר הסכמנו להוריד חלק מהארון (סליחה: ממגרד השחקים) של ד וגם של נ, תוך תקווה שזה יניח את דעת כולם.

הצרות התחילו כש-ט פנה ל-נ ואמר לו שיוריד חלק מהארון שלו. הוא הסכים ושאל מה ביחס ל-ד. ט הסביר לו ו-נ אמר שהוא מצטער מאד, אבל הוא מסרב לסלק את ארונו והוא יעלה את הבעייה בשיחה. מיד התכנסה שוב הוועדה ואז הצגנו בפני ד את הדרישה לסלק את כל הריהוט שלו ולקנות ריהוט חדש. ואז, כמובן, הוא סרב והדבר עלה בשיחה (אתמול). אני פשוט פחדתי שהעסק יעבור לפסים מסוכנים מאד. למזלי, מיד עם העלאת הסעיף, קם ר והציע להשאיר הכל ל-ד ולהתחיל מבראשית. מיד התעורר פולמוס שהשתתפו בו ר, נ ו-א. ממילא תביני שדעת א ו-ס היתה לסלק את הריהוט. למזלנו ק לא היה שם מפני שלפני הסעיף הזה הזכיר ט את המילה "קונפליקט". ק שאל מה זה, וכשלא קיבל תשובה הוא דרש בתוקף הסבר. החבר'ה בכו מרוב צחוק ו-ט סילק את ק מהשיחה. בסיכומו של דבר נתקבלה הצעתו של ר והכל עבר בשלום".

כן, חלק מהשיחות היו כאלה. איזה מאמץ הושקע כדי שיהיה שוויון בריהוט, אחרת זה יהיה "סופו של הקיבוץ". כרגע, "סופו של הקיבוץ" אצלנו מתרכז בהפרטת המזון ובחשמל, ועוד יכתב על כך...

שלום.

פורסם בעלון ב- 3.10.2007.

יוני 1957

על חיי יוסף חרמוני עם בן-גוריון – תגובה לפרסום ב"דף הירוק"

עלי להודות שכאשר עלעלתי ב"דף הירוק" לפני כשבועיים ונתקלתי בכותרתו המפוצצת של המאמר, אמרתי לעצמי שהנה קם לנו שמנדיק נוסף זב-חוטם, שלכבוד יום הולדתו המאה של בן-גוריון יורה מהמותן עוד סדרת משפטים מפוצצת על חיי, משנתו והגיגיו של בן-גוריון מתוך "ידע אישי", וכל זאת כדי לספר קבל עם ועדה שגם הוא זכה להיות בין ה"מורמים מעם" ששוחחו ותרמו לבן-גוריון מעצותיהם המחכימות.

והנה, הפעם הופתעתי לחלוטין. יוסף חרמוני, שעשה כאן שנת-שירות "לפני המבול", הצליח להאיר, אמנם בעזרת פנס בעל אלומה צרה מאד ובלתי יומרנית, רגעים של כלום בחיינו אז, במחיצתם של פולה ודוד בן-גוריון, וזאת בהומור שאולי צרם לעדיני הנפש. אולם מאחר ואני איני חשוד בהשתייכות ל"זן הזה", נהניתי מהרשימה וקיבלתי תאבון להרחיב מעט את היריעה.

לרוע המזל, "הצלחנו" להשאיר כאן "קיבוץ צעיר" ורק מתי מעט חוו וטעמו מ"נחת לשונה" של פולה. הקדמתי במילי את פולה על בן-גוריון מכיון שהוא היה, אולי, המנהיג הנערץ, אבל כאן, בביתנו, הוא היה "שחקן המשנה". פולה נתנה את הטון והצבע וכשזו נסתלקה, נסתלקה גם השכינה, פשוטו כמשמעו, גם מ"הזקן" וגם מהמשק. כשנכנסתי לבית זמן מה אחרי פטירת פולה, חטפתי הלם של ריקנות. התכוונתי להסתערות הרגילה עלי בסגנון "און זה לא בסדר...", "בוא תראה את זה והוא והכל...". כידוע, אני התעסקתי ב"הבלי הבית" כפקונגים ומסמרים. ב"דברים הגדולים" עסק מישהו אחר. והנה – דממה מעיקה, ריקנות עד כדי מחנק, ו"הזקן" מהלך כצל. לאשרו, עמדה נחמה בפרץ ובמסירות הראויה להערצה עשתה הכל למלא את צרכיו של "הזקן".

אין פלא שבאותם ימים, כשבן-גוריון ופולה היו במיטבם, נקעה נפשנו משפעת האורחים שבאו לכאן כל שני וחמישי. אחד משיאי הרוגזה, למשל, היה ביקורו של דאג המרשלד, אז מזכיר האו"ם (שנהרג לאחר מכן בתאונת מטוס). חדר האוכל הזעיר הוכן לארוחת הערב הרגילה ללא שום יומרות: בצל, צנוניות לא נקיות ביותר ועגבניות בסיר אלומיניום חבוט ומעוקם ששימש באחד מגלגוליו ככלי-הקשה להברחת ארבה (שגם הוא פשט עלינו אז), לחם פרוס לפרוסות גסות ביד, גבינה, זיתים וזהו. האורח נכנס עם בן-גוריון ואחריהם כנד מים אדיר כל עדת הפפריצי. אלה, ללא היסוס, עלו על השולחנות לתפוס "זווית טובה", הפכו כל מה שיכול היה להתהפך, חטפו לתאבון מה שעוד נשאר על השולחנות ורצו לפתח את הסרטים. לא היה חבר שהיה מוכן לשאת זאת באורך-רוח.

עם בן-גוריון בעין-עבדת לאחר בניית הסולמות –
10.1962

על פולה אפשר לספר אין-סוף מעשיות. יוסף חרמוני הזכיר לי ארוע מבדח שהיה בצריף חדר-האוכל. פולה היתה נכנסת תמיד דרך המטבח, שהיה בהמשכו של חדר-האוכל. היא היתה מגיעה לשם ברכב ("הזקן" הלך תמיד ברגל), היתה מרימה תמיד את מכסי סירי התבשילים לבדוק את העניינים, להעוות פרצוף ולהרביץ איזו קטילה, ורק אחר-כך נכנסת לחדר-האוכל ופונה שמאלה לשולחן השמור למשפחת בן-גוריון. יום אחד היא נכנסה מהכניסה הראשית וכהרגלה סובבה את ראשה שמאלה לעבר שולחנם הקבוע. היא לא תפשה שנכנסה מהכיוון ההפוך ו"הסתערה" על הסועדים התמימים. לקח זמן עד שגילתה את טעותה.

לפולה היתה חולשה לבוגרי גימנזיה. אם החליטה לתהות על קנקנו של מישהו, השאלה הראשונה היתה אם גמר גימנזיה. אם התשובה היתה חיובית היה הנחקר מתויק בראשה כאדם רציני.

תמיד היו בי תהיות איזה ארועים יכולים להשפיע על מהלך ההיסטוריה. מיוסף חרמוני למדתי שגם פחות עושות זאת. זה יכול להיות נושא מענין לדוקטורט בהיסטוריה.

שלום.

פורסם בעלון מס' 342, 12.12.1986

על הכל בכל מכל כל

דעות, תגובות, הצעות

נושא שאינו יורד מהכתרות – מים

דומה שלפחות בחצר המשק ובבתי החברים התחושה היא שאנחנו באנטליה המזרחית. אמנם הדשאים האחרונים טרם הושקו מאז הגשם האחרון, אבל אין המלצות והנחיות לחברים איך לחסוך במים.

צריכת המים בחצר המשק בקיץ היא כ- 13,000 מ"ק ובחורף כ- 5,000 מ"ק. (נתוני חואן - שהיה אחראי על ההשקיה במטע).

אזכיר שתי דוגמאות:

נפח מיכל הדחה בשרותים הוא כ- 12 ליטר. אם נניח שמספר השרותים הפעילים הוא 120 [כמספר הטלפונים בבתי- המגורים] ובממוצע מדיחים 10 פעמים ביממה, הרי צריכת ההדחה היא כ- 450 מ"ק בחודש, בלי להזכיר את בתי-הילדים וחדר-האוכל. לו היינו מתקינים באסלות את מיתקן חצי-הדחה, כבר היה נחסך משהו. הסיפור שאין צורך בחיסכון כי בלא-הכי זה הולך להשקיית הזיתים הוא קשקוש. זו רק לגיטימציה לבזבז.

לגבי השקיית הגינות הייתי ממליץ להפסיק בכלל להמטיר במתזים. במציאות אין בשיטה זו חיסכון. המתז הסטנדרטי (השחור) מוציא 70 ליטר בשעה. הצרה היא שבדרך כלל מפעילים אותם שעות במשך היום ומתז אחד בלבד בדרך-כלל לא משקה גינה שלמה. הייתי מציע לארגן את הגינות הפרטיות בצורת לימנים קטנים ולהשקות אותן בצינור שבקצהו טוש. צינור כזה מוציא 150 ליטר ב- 5 דקות וניתן בזמן הזה להשקות גינה גדולה למדי.

הרווח הוא כפול: ראשית – חוסכים במים, ושנית – עובדה ידועה היא שמספיק אם מסתכלים על הצמחים 5 דקות כל יומיים-שלושה והם גדלים הרבה יותר טוב. הנכון הוא שמתז הפועל זמן רב מחדיר מים לאדמה הרבה יותר טוב, אז אולי כדאי להפעילו רק פעם בשבועיים.

שלום.

6.1997

טחינת מים

שמחתי לקרוא בעלון המשק שעלה הצורך בהגדלת התקציב האישי, אולם, לא הבנתי מדוע עלה הרעיון שבמקביל יבחנו לבצע שינויים בתקציבי הצריכה. נשאלת השאלה שאם במקרה, עקב מצבנו הפיננסי, יוחלט שלא להגדיל את התקציב האישי, האם אז אין צורך לבצע שינויים בתקציב הצריכה?

נראה לי זה זמן רב, שמספר ניכר מהחברים מעדיף לדבוק בשיטת התקציב הישנה ו"הטובה" הקובעת מסגרת תקציבית לרהוט, חשמל וחוו"ל, שיטה שיש לי החשש שאנו אולי היחידים בתנועה הקבוצית שעדיין מאמצים אותה.

שמרנות זו אינה מובנת לי. האם הסיבה לכך נובעת מסיבות אידאולוגיות או משום שלפחות אחוז ניכר מהחברים כאן מעדיף שגורם אחר ולא הוא עצמו יקבע באיזה אופן יוציא את כספו? ומדוע החשש, ואני מצטט: "שבחינת שינויים בתקציב הצריכה מכניסה אותנו למסלול הפרטה".

אינני מעלה כאן את רעיון ההפרטה, גם אני איני מסכים לחלק מהרעיונות האלה, אבל מה הקשר בין רעיון ההפרטה לבין התקציבים השונים שמקבלים החברים מדי שנה בשנה?

...לסיכום הנושא, קיראו דברים שכתבתי בשנת 1992 כשעידו הציע להפריט את פעימות הטלפון שקבלנו. רציתי לפרסם זאת אז, אבל הצנזור המשפחתי פסל זאת.

"כלל לא ברורה לי חולשת הדעת של עידו, עד כדי כך שהוציא "קול קורא" החוזר ומציע שתקציב פעימות הטלפון יעבור ישירות לתקציב האישי. הצעה אפיקורסית מעין זו כמוה כהכנסת "צֶלֶם להיכל". מהפך מעין זה עלול חס ושלום לפגוע אנושות באורח חיינו השיתופיים ולהפר במחי הצבעה אחת את האיזון העדין בכושר ההחלטה של חבר ממוצע אצלנו."

כולנו כאחד חייבים להתאחד, לעמוד בפרץ ולהלחם בחרוף אצבעות נגד חשיבה אפיקורסית כזו.

נ.ב. פנינה הציעה להדפיס את הרשימה הזאת על נייר דק...

שלום.

נירונה

אם הקורא הוא מתחת לגיל 40, אני מציע לו להפוך את הדף ולהמשיך להתנרר. לשם מה ליגע את הראש בנושא לא נעים? הרי קורא זה בוודאי ישאר במצב זה לנצח. מאידך, ל"קשישים" בינינו, ולהפתעתי התרבו אצלנו בזמן האחרון מהזן הזה (כ-60 מתוך 129 חברים), אני מציע להפעיל מעט את התאים האפורים. בכוונתי להקדיש מילים מעט לזכויות הפנסיה של חבר קבוץ באשר הוא.

עד לפני מספר שנים היו שתי תופעות נצחיות בעולם: האחת – סיבובו של כדור הארץ סביב צירו ותנועתו סביב השמש, והשניה – חוסנו הכלכלי של הקיבוץ ויכולתו לטפל בבן המשק מרגע יציאתו לאויר העולם ועד להובלתו לעבר הגבעה... והנה, פתאום, לפני כ-14 שנה, נגמר "הנצח" בו שלטה מפא"י במדינה ומספר שנים לאחר מכן התברר שגם החוסן הכלכלי של הקיבוצים זה לא הדבר הכי פרמננטי.

לרוע המזל, התגלה על-ידי אסטרונומים שגם תנועת כדור-הארץ סביב השמש מתחילה לגמגם והוא הולך ונופל לעבר השמש בקצב של 1 מילימטר לשנה. הוויכוח הנטוש עתה הוא אם ניפול לשמש או לפני זה היא תהפוך לענק אדום ותבלע אותנו. מאחר ואחת מהתופעות הללו תתרחש רק בעוד "מספר שנים", אשאיר את הבעיה הזו לנכדיו.

בשיחות נפש של "שישי" המשק, בעיקר סביב ארוחת הערב, כשעולה איזו הצעה על שינוי באורחות חיינו, תמיד יקפוץ מישהו ויאמר: "אם נעשה כך וכך, זה כבר לא יהיה קיבוץ". גם לזאת אינני מתכוון, כל אחד ואמונתו הבלתי מסוייגת איך ביתנו צריך להתנהל.

אני מתכוון שלא ירחק היום שאנו נוכל להחליט על "הדברים הגדולים", כגון באלו תנאים נעשה שלום עם שכנינו, והבנקים יחליטו מה נאכל בארוחת צהריים ואיזה זכויות פנסיה או דמי עזיבה ניתן לחבר שהחליט לעזוב אותנו.

דבר ידוע הוא שממשכורתו של אזרח במדינת ישראל המתפרנס מיגיע כפיו במוסד, חברה או מפעל, מופרש סכום כסף המיועד ל"ביטוח לאומי" ולקרן פנסיה. ולאזרח, אם לא נדרס עד הגיעו לגיל 65, מובטחת הכנסה המורכבת מכספי "ביטוח לאומי" + פנסיה מקרן "מבטחים".

קחו כ"דוגמא" את מר ארנסט יפת ש"שובר את ראשו" בק"ק ניו-יורק איך להוציא את כספי הפנסיה שהוא מקבל ממקום עבודתו האחרון. לגבי "הביטוח הלאומי" אין לו בעייה, כי זו תספיק לו אולי לארוחת צהריים אחת במקומות בהם הוא מורגל.

אולם לגבינו, להבדיל, כספי "הביטוח הלאומי" שנקבל בבוא יומנו, בקושי יספיקו למנת פלאפל ביום וזאת עקב מדיניות פיננסית לגיטימית שלנו (גובה כספי הביטוח הלאומי שנקבל תלויים בגובה התשלום שהמשק משלם במהלך השנים ואנו משלמים את המינימום). ולגבי פנסיה – מושג זה נכנס ללכסיקון הקבוצי רק בתקופה האחרונה ואני מאד מאד מקווה שנדע להתייחס ברצינות הראויה לנושא זה.

כתנועה, תמיד התפארנו בבטחון הסוציאלי שאנו מעניקים לעצמנו. אולם, כתוצאה מיעוץ פיננסי כושל וסיבות יותר פרוזאיות, מתחורר לי שהבטחון הסוציאלי שאנו מעניקים לעצמנו קרוב יותר לבטחון שהעניק הפאודל לצמית מאשר למשהו מקובל בארץ.

כמובן, שמיד יקפוץ מישהו ויאמר: "הרי יש דמי עזיבה שהם בטוחים כזרימתם הנצחיים של מי עין-מור...". ובכן, זוהי גם אחת מהאשליות שאנו חיים בהן. רבותי, יכול בהחלט להוצר מצב שאם נצטרך ללכת מכאן, מרצוננו או בעל-כורחנו, נצא מכאן עם מכנסינו בלבד, את השאר יטלו הבנקים עקב חוב עצום מימדים שלנו, שספק אם בנינו יראו אי-פעם את קיצו.

תאמרו "שטויות, הרי גזברינו הנאמנים ישמרו על כספינו מכל משמר. להווי ידוע לכולנו שהם עובדים באילוצים אוביקטיביים שאינם מאפשרים לפעמים ניהול כספי הנראה נכון לגבינו. כדוגמא, לפני כ-20 שנה כששדה בוקר "כמעט טבעה" בכספי עצמה, הוחלט להכניס סכום נכבד לקרן שנקראה "לעת גבורות".

הוכנסה לקרן אפילו רשימה שמית של חברים שאמורים היו להנות מכספי הקרן בבוא עת. והנה בשנים 1976-1977, בהתאם ליעוץ פיננסי כמובן, ולמעשה ללא כל דיון רציני במשק, הועברו כספי הקרן לקרן אחרת ששמה "לעת עתה", כך שיכולנו לעת עתה להמשיך לאכול את השניצל ונסיכת הנילוס עד ש... נכון, ה-ש... יכול להיות מחר, בעוד שנה, אולי בכלל לא.

הייתי מצפה מאדם שגמר את תקופת ריקודי ההורה אחרי ארוחת הערב, שיהרהר במקצת על איזה סוג של קרן הוא מוכן להפקיד את בטחונו הסוציאלי.

פה לא מדובר במשהו ערטילאי. מי שקורא מעט, יראה שכרגע מדובר בעשרות קבוצים שעומדים היום על סף קיומי. לדעתי, מה שגרם למצב זה הוא לא רק סיבה כלכלית, זוהי גם סיבה מנטלית. אבל זהו נושא למאמר באורך כפול.

שלום.

11.4.00

למרכז המשק שלום,

מפעל נוסף

כבר כמעט 12 שנה אני טוען שיש לחפש מפעל נוסף למשק. אולי לא בגודל "דביק", אבל לעולם אינך יכול לצפות לאיזה היקפים יכול כל מפעל להגיע.

כמובן שבהחלט יכולה להיות דעה שהמצב הקיים במשק הוא אידאלי ומספיק לנו לול ו"דביק", אבל בצורה שהדברים מתגלגלים עתה, זה נראה לי פשוט לא טוב.

אני יודע שיש פונקציונרים שמתעסקים בתיירות וכיוצא בזה, אך פתאום, פעם בשנתיים אני מקבל איזה מסמך למפעל לייצור פוחלצים למשל, ושואלים מה דעתי.

צר לי, טפול בנושא מסוג זה בצורה כזו הוא לא יותר מאשר בדיחה טפלה. "דביק" לעולם לא היתה קמה בצורה כזו. שדה-בוקר החליטה אז לחפש משהו. הוציאו אותי "כמעט בכוח" מעבודה בחוץ והסתובבתי כמעט שנתיים ובלי אוטו. עלו ונפסלו עשרות פרויקטים עד שנמצאה "דביק". אני לא חיפשתי מפעל מתחת לפנס כי שם יש אור...

אחזור שוב על סדר משפטים חבוטים לגבי הקמת מפעל:

1. החלט, רצוי במסגרת ועדה, שאתה רוצה בכלל.
2. קבע לך אדם לשם כך. רצוי עם פנס גדול...
3. מבין הרעיונות - קבע מה הכי מבטיח בעיניך.
4. החלטת, עכשיו מתחילה סאת יסורים חדשה.

זהו הסצנריו שאני רואה.

שלום.

החינוך כאפיק השקעה רנטבילי

תגובה למאמר שפורסם בעלון הקודם: החינוך הקיבוצי - עלויות מול סיכוי

אודה על האמת שכותרתו של מאמר המחשבות על חינוך יצרה בי הרגשת אי-נוחות. מעולם לא ראיתי את הפעולה שאנו מכנים בשם חינוך כפעולה הנושאת ריבית בצורה כלשהי.

למרבה הצער, כולנו, ללא יוצא מהכלל, חכמים לאחר מעשה. מה גם שאנו, בגלל טבענו האנושי, חייבים לתת הסבר לכל תופעה המתרחשת סביבנו והתנהגות בלתי צפויה של בנינו נמצאת בקטגוריה זו.

אם יש לנו התחושה שילדינו אינם עומדים בנורמות שקבענו לעצמנו, בין בלימודים ובין בשטח אחר, שוב פועל העקרון של חיפוש סיבה לתוצאה הבלתי-צפויה. מאחר ותמיד קיים המשפט הסובייקטיבי ש"אני לא טועה", כלומר, מישהו אחר טעה ואז אוטומטית האשמה נופלת על המורה ו/או המטפלת. דוגמא אופיינית לכך היא השאלה שזרק זאב זיוון בסימפוזיון למורה מצרעה, אני מניח שבבדיחות הדעת: "איך אתם מצליחים לקלקל חומר כה מעולה שאתם מקבלים?"

יתכן שבהשגתי הבאה אשחט פרה קדושה ושחיטה לא כשרה, אבל בכל זאת אני מאמין שהדבר הזה שאנו קוראים לו חינוך, מהווה בקושי 20% ממכלול תכונותיו של "המוצר המוגמר" והוא בעיקר הרגלי תרבות נכונים הכוללים סדר, נקיון, הרגלי אכילה ודיכוי "הרגלי החיה" שיש לכולנו. כבר לפני אלפיים שנה אמר ר' חנינא סגן הכהנים: "הווי מתפלל בשלומה של מלכות שאלמלא מוראה – איש את רעהו חיים בלעו". את שאר ה- 80% אני מייחס למבנה הכרומוזומים שאנו מקנים לבנינו, ואל תשכחו שיש עוד פרטנר ליצירה, כמו שאמר קוהל: "בן חכם ישמח אב ובן כסיל תוגת אמו"...

אני מציע לכולנו להגדיר את החינוך כפעולת נתינה בלבד ללא כל תמורה. את התמורה יקנו בנינו לבניהם. המצפה "לגמול" מבניו תמורת "השקעתו", הגמול שיקבל יהיה מפח-נפש. הדבר החשוב ביותר שעלינו לעשות כהורים הוא להתעניין בכנות במעשי בנינו ואולי להוסיף להם שטחי התעניינות נוספים מעבר לעיסוקם בבית-הספר.

את ההאשמות שלנו על המורים הגרועים מוטב שנפנה לעצמנו. בזמנו אמר לי מחנך מנוסה ששום מורה גרוע עוד לא קלקל ילד טוב. מטפלת אינה יכולה בשום פנים ואופן למלא את משימות החינוך ותהא יאנוש קורצ'ק בכבודו ובעצמו. הוא חנך ילדים יתומים...

המודל שהילד רואה בביתו הוא המודל שיאמץ לעצמו. ואם מודל זה יהיה קיצוני מדי, התבנית, קרי הילד, יהיה גם כן קיצוני. לא תמיד לכיוון קיצוניות ההורים, בהרבה מקרים זו תהא הפוכה, אבל בכל מקרה בצורה קיצונית. רק אנו, כהורים, מסוגלים לתת לילדינו את החוסן הרוחני לעמוד בפני השפעות שליליות, כמו סמים, ירידה מהארץ וכתות, שהמכנה המשותף שלהם הוא נכות נפשית, כהגדרת בן לוחמי-הגטאות.

אני מוכרח להפסיק לכתוב כי ה"פלונית" שלי "יורה" מהחדר השני שבמקום לכתוב על חינוך – מוטב שאתפנה לעסוק בו..

שלום.

17.10.87

עוד משהו שמרגיז אותי...

ולהבדיל – נושא אחר לחלוטין:

אינני יכול להתפאר שאני מעמיק בקריאת העלון ובמיוחד של החלטות וארועים בחינוך, אבל בכל זאת צדה עיני בעלון האחרון פסקה קטנה שתוכנה דלהלן, ואני מצטט: "נער שילמד נהיגה לפני כן, מפר את המסגרת המקובלת בחברת הנעורים ובכך מוציא עצמו ממנה". אין לי ספק שמי שפועל בניגוד להחלטה אינו כשר וממילא תגובת ועדת חינוך לכך כשרה בתכלית. אבל, סליחה על הביטוי – זה קצת מסריח.

הרמתי טלפון לאחת מחברות הוועדה וביקשתי תרגום אונקלוס לפסקה "מוציא עצמו ממנה". תשובת החברה היתה ברורה בתכלית: "באם הנער ביצע את "זממו", אנו נוציאו מחברת הילדים. בשיחה עם אחת הבנות משכבה זו הסתבר לי שמתכוונים להוציא אפילו את מטתו ממרכז הנעורים. בקיצור, המציאות נראית לי דמיונית יותר מהדמיון שפיתחתי, למרות שאני מסווג עצמי כבעל דמיון...

להשלמת הנושא אולי כדאי להחיל את פעולת הנגד על לימוד לרשיון נהיגה בצורה מסודרת יותר, למשל, אם חרם, אז בצורה מסודרת יותר – להקהיל את כל העדה, לקרוא בהקהל את פסק החרם ולתקוע בשופר כמנהג אחינו במאה-שערים (נוכחתי לדעת ביום כיפור האחרון שאָלִי הוא בעל תקיעה נהדר). אחר-כך להדביק על קירות בתינו פסקוילים, למען יקראו, ישמעו ויראו...

תסלחו לי, החלטה כזו היא רצינית יותר מדי מכדי שאעשה ממנה בדיחה.

אני מציע לכל ועדה שלא להחליט החלטה שאחרי זמן קצר למדי ישאלו את עצמם החברים – "איך החלטנו כך?" אני חושב שלא צריך להגיב על מעשה זה. צריך וחשוב להחליט, למשל, שהנער לא ינהג ברכב המשק ולעמוד על כך, אבל מכאן ועד להחלטת חרם ולהוצאתו מחברת הילדים המרחק הוא עצום. שלום.

נושא השואה היה קרוב מאד ללבו של שלום, אולי בגלל שמשפחות הוריו ניספו כולן בשואה. כבר בגיל צעיר קרא הרבה בנושא זה (התחיל ב"עלייתו ונפילתו של הרייך השלישי") והתמיד בכך. הוא שמע מההורים על משפחותיהם שנספו, צילם תמונות ישנות, הקשיב לכל תכנית והרצאה, הגיב לכל התבטאות ואפילו חלם על כך בלילה.

1992

1942 – 1992 << 1492 – 1992 !!!

תגובה למאמר של רפי בכרך בעלון על החלטת המועצה בשנת 1992 לנסוע לספרד ולא לגרמניה.

לאלה שהכותרת אינה מובנת להם, זהו בסך הכל משפט מתמטי שהאגף השמאלי של המשוואה (500) הוא קטן בהרבה מהערך הימני של המשוואה (שהוא 50). האגף השמאלי הוא כותרת המאמר של רפי בכרך והוא בא לציין את הזמן שעבר מאז שטורקוומדה שכנע (אולי) את פרדיננד ואיזבלה לגרש את יהודי ספרד, נו, זה בסך-הכל 500 שנה.

האגף הימני הוא שוב הזמן (בערך) שעבר בין החלטת המועצה האזורית שלנו [לא לנסוע לגרמניה] לבין השנה שבה נכנס תהליך ההשמדה של יהדות אירופה להילוך שלישי. טוב, זה רק 50 שנה. אני פשוט אני מבין איך ניתן בכלל לכרוך או להשוות את טורקוומדה שחי לפני 500 שנה למעשיו של היטלר לפני 50 שנה, הן מבחינת הזמן והן מבחינת מעשי שניהם. ההשוואה היא אבסורדית, לדעתי, בדיוק כשם שאטען ש- 500 קטן בהרבה מ- 50.

אינני בטוח שרצוי לעקם כך את ההיסטוריה, למחוק כלאחר-יד את הפרש השנים בין שני הארועים האיומים שקרו לעמנו – גרוש ספרד ולהבדיל אלף אלפי הבדלות, חיסולו הפיזי של שלישי מעמנו. ודאי שרפי צודק כשהוא אומר, ואני מצטט: "גרמניה הינה היום היחידה המוכנה להבין". האם מגיע להם "יישר כח" על זה שהם מבינים מה הם עשו? האם המועצה אינה "מביטה לעתיד", כדברי רפי, כי היא החליטה על ספרד?

איך בכלל ניתן להשוות את טורקוומדה לאייכמן? אני מוכן להסכים שעמק הריין נאה יותר מעמק הגואלקויר, אז בשביל זה אני צריך לנסוע לעמק הריין?

וכאן, לרענון, אחזור אל עצה שטובה גם לעם וגם ליחיד. על מנת שננווט טוב יותר את דרכנו לעתיד, מוטב שנסתכל קצת לאחור ונלמד מעט על העבר. גם בגלל זה לומדים היסטוריה, לא רק בשביל התואר...

אני מודה שתגובתי לדברי רפי באה כתוצאה ממאמר ב"הארץ" על מעללי תושבי הארצות הבלטיות ליהודיהם. איזה מאמץ נעשה ברמה הלאומית על מנת שבנינו ונכדינו יזכרו זכור היטב מה שקרה לעמנו לפני 50 שנה.

כן, זה בהחלט סביר ש"מועצה אזורית רמת-נגב" זוכרת טוב יותר את היטלר מאשר את פרדיננד ואיזבלה.

נכון שבתקופתנו קשה לנדור נדרים ולעמוד בהם, אבל כשגורשה יהדות ספרד נדרו היהודים לא להציג את כף רגלם שם ועמדו בדיבורם 450 שנה, ובימינו לא עמדנו בזה 4.5 שנים. אמנם ברמה הלאומית קיבלנו פיצויים מגרמניה וממש בנינו את עצמנו מפיצויים אלה וגם על זאת רעשה הארץ בזמנו.

אבל אין זה אסון שהמועצה שלנו העדיפה לשתות כוס יין במלגה מאשר קנקן בירה במינכן.

שלום.

דעה אחרת

הפולנים, כך מסתבר, עשו עסק פנטסטי מבחינה הסטורית. ראשית הם נפטרו מ-2,5 מליון יהודים, וכך, "בעזרתה" של גרמניה הנאצית, ארצם "נקיה". אבל הצימוק העיקרי שעמנו "הנחיל" לפולנים – האנטישמיות – נשאר להם כמורשת הסטורית. הרי את מישהו צריך לשנוא, למרות שכבר אינו קיים.

ועתה, זכו פולנים אלה במציאה של ממש. לנגד עיני קמה בנו, לזוועתי, מורשת חדשה: כל נער ישראלי, עם התבגרותו, עולה על מטוס של חברת "פלוט", משלם בדולרים טובים דמי טיסה, שהייה במלון ותשלום לאוטובוס עם מדריך פולני צמוד. כמובן שנוער זה גם יאכל במסעדה, ואולי יטעם שם איזה סטייק לבן טרי ועסיסי.

אמנם מחנה השמדה לא כל כך נעים לראות, אבל הם, הפולנים, ידם לא היתה במעל. הם רק מחאו כפיים...

בעקבות דברי הרב עובדיה יוסף,
ש"הנספים בשואה מתו בגלל חטאי אבותיהם".

מכתב למערכת "הארץ"

8.8.2000

...מדברי הבלע של אותו מרן יודע אני סוף סוף מדוע הושמדו 40 מבני משפחתי. מלבד זאת, מה לנו כי נלין על האומה הגרמנית שהצמיחה מתוכה את המפלצת הנאצית? הרי לפי אותו פירוש מעוות ואומלל, הנאצים היו בסך-הכל "שליחי מצווה" של אלוהי ישראל. מובן שלפי אותו היגיון חולני, כל מעשה רצח הוא בסך-הכל תיקון למעשיו של הנרצח בגלגולו הקודם.

הייתי מציע לכל בר-דעת לקרוא את דעתו של פרופסור ישעיהו ליבוביץ על אותה תורה הנקראת "קבלה" ומזה להבין איזה עיוות אפשר להקיש מתורה זו.

שלום בוכבינדר, קיבוץ שדה בוקר.

כלום חשבתם איזה עסק מסחרי נהדר הפולנים עושים? וכל זאת בשל מה? כי לא הצלחנו כאן להקנות לבנינו את מושג השואה.

הצעתי פעם לאבי לנסוע ביחד לעיירת הולדתו בפולין שמעשרת אלפי יהודיה לא נותר בה איש. שלפחות 95 אחוז מהם עלו השמימה דרך ארובות מידאנק הסמוכה לעיירה זו. כל כך הרבה סיפורים שמעתי בילדותי על עיירה זו, על בתי מדרשיה, על בתיה המטים ליפול, סמטאותיה העלובות ועל הגויים שלה. תשובת אבי היתה חד-משמעית: "לא רוצה לראות ולא רוצה לשמוע על עם וארץ זו, שכל שאיפתם, כמעט לכל אורך ההסטוריה, היתה להקיא אותנו מארצם".

שלום.

3.4.84

על עצים, ביצים וקבלת חברים

ככל שאורכות השנים, כשמעלים להצבעה קבלת חבר ואני "נכשל" בנסיונות השכנוע שלי, אני נעשה אדיש יותר, ובעצם למה לדאוג? הרי כולנו יודעים שאנו חברה דמוקרטית וזו יכולה בהחלט להתוות לעצמה כוון וקריטריונים לקבלת חבר.

הרבה פעמים אני שומע מאנשים שאנו צריכים "לשמור על הרמה" ולא לאפשר לכל זב חוטם ושוודד דרכים בפוטנציה (בהשאלה, כמובן) להתקבל לחברות.

כמובן שאינני גורס שיש לקבל אוטומטית כל אדם כחבר משק, אבל רבותי, "תדרו קצת ברמה", אני מסתכל סביבי ואני רואה מעט מאד סופרמנים, אם בכלל.

לחלק קטן מאיתנו יש את התחושה המעיקה שאנו מעטים מדי (כן, אבל מובחרים...). הריקמה הקיימת היא סופר-עדינה וכל התעטשות של משוגע תורן גורמת כאן לכולנו נזלת, אם לא לרעידת אדמה.

בדרך-כלל מספר החברים במשקים ותיקים הוא מינימום 300 חברים ותמיד נמצאו שם בטלנים כרוניים, עסקנים נצחיים ושאר אלמנטים הנמצאים בכל חברה נורמלית ומתוך נסיון כן לברור את החיטים מתוך המוץ עושים, לעניות דעתי, "שרות דב" למשק.

רבותי, מוטב שנרד מהעץ שאיננו, כי ברבות הימים לא נוכל להחזיק את הקיים.

שלום.

אם לחכמי ישראל לקח דורות לשנות הלכות בישראל, הרי כאן אצלנו אני מרגיש את "משק כנפי ההסטוריה". השינויים אצלנו הם במהירות הסילון. אחת הדוגמאות לכך הוא נוהל הסעודה המפסקת ערב יום הכפורים והארוחה בסיום הצום.

על הזות השעון לשעון חורף לפני יום הכיפורים

מכתב למערכת "הארץ":

15.7.2002

תיתי לו לאלי ישי ולסיעת ש"ס שטורחת "להקל" על הצמים ביום הכיפורים, אבל נשגב מבינתי כיצד שעון החורף מקל על הצמים. הרי בלאו-הכי תחילת הצום וסיומו תלויים בשעה בה השמש שוקעת, וזו אין לה התחשבות ב"צאן ישראל קדושים".

מאחר שלסיעה זו יש קשרים טובים עם היושב במרומים – תטיל את כובד משקלה על "ישיבה של מעלה" ותפעל להאיץ את סיבוב כדור-הארץ ביום זה, היממה תתקצר ובא לציון גואל.

שלום בוכבינדר, קיבוץ שדה-בוקר.

עד כמה שידוע לי, צמים בשדה-בוקר צום מלא כ-25% מהאוכלוסייה. הם מונים כ-100 איש ואני נמנה בתוכם. נניח שבנוסף לאלה הצמים, קיים מספר זהה של אנשים המזדהים עם הצמים ואינם אוכלים בערב.

מילא, שיאכלו את הסעודה המפסקת, אבל החגיגה לאחר הצום כלל לא ברורה לי. מאיזו סיבה צריך כל הציבור להשתתף בסעודה חגיגית "כאות הזדהות" עם אלה שצמו כל היום. הזוהי סיבה למסיבה? אני מציע להעביר את החגיגה הזו לצום גדליה...

אין שום רע שחבר המסיים את הצום יקח ממסלול חדר האוכל את האוכל המיועד לו ושאר הציבור יאכל ארוחת ערב רגילה. לדעתי, גם אין סיבה שבעולם שחברים שאינם צמים ואוכלים ארוחת שבת בערב יום כיפור יאכלו ארוחה של שבת גם במוצאי יום כיפור.

אולם אם חכמי ההלכה בק"ק שדה-בוקר יעמדו על שלהם מתוך מניעים אידיאולוגיים שבינתי נשגבה מהבינם, צ"ק צ"ק אני הולך לרבנות ומבקש באופן פרטי להעביר את הצום שלי ליום אחר. אינני זקוק להזדהות גסטרונומית של כל הציבור עם הצום שלי.

שלום.

10.2007

שלא יגמר לעולם...

לא, איני מתכוון לחול והים ורשרוש של המים בשירתה של חנה סנש. למרות שיש לי החשש שזוהי תפילתם של מספר ניכר של חברים החרדים לאיצטומכא שלהם באם ח"ו תיפול עליהם גזירת הפרטת המזון, לא עלינו... נדמה לי שוועדות למיניהן יושבות על מדוכת הפרטת המזון משך שלש שנים ובינתיים רואים רק "נשיאים", חשים ב"רוח" וגשם אין.

ולהפרטה בכלל, שהמרכיבים העיקריים בה הם מזון, חשמל ומשכורת דיפרנציאלית: לדעתי, הגורם העיקרי לתהליך זה הוא אנו עצמנו וגם מה שקורה סביבנו. כבר חלפו הימים שחבר עבד, אכל את ארוחותיו בחדר-האוכל ו"הלך לישון באוהל". כדרכי, בחשיבה צינית במקצת, תהליך ה"הידרדרות" החל בקומקום החשמלי, המקרר ועשרות מכשירי חשמל. לרוע המזל, לרובנו, אם לא לכולנו, אין שום מחסום בצריכה ושאיש לא יספר לי שהוא נזהר בצריכה. מה הפלא, זה בחינם...

דומני שהצריכה הבלתי מרוסנת, ביחוד בקיבוצים בעלי הכנסה ממוצעת ומטה, היא שגרמה לתופעת ההפרטה, מתוך הצורך הדחוף לצמצם הוצאות. השיפור בארוחות בקיבוצים שהפריטו את המזון נבע מהבלימה בבזבז. באשר למשכורת דיפרנציאלית שממנה אני באמת מסתייג, יש לי החשש שאנו עלולים להגיע גם לכך ברגע שנגיע למסה קריטית של חברים שפשוט לא עושים דבר. קיצורו של דבר, המשפט "או הכל או לא כלום" (בלשוני אני) הוא משפט ריק. אין דבר כזה. תהליכים בכל חברה מתנהלים בשלבים וחברה נחושה תברור לה את המתאים לה בזמן המתאים לה.

לסיכום, כל התנועה הקיבוצית עוברת שינויים שהמציאות כפתה עליה. תהא זו אשליה שנוכל להמשיך ולחיות כך לאורך ימים. כבר עתה נראה לי שאנו יחודיים בשטחים מסוימים בתנועה הקיבוצית, או שאולי נתמיד בכך ונהיה דוגמא יחידה ששומרת על ציביונה ללא שינוי. או אז, נוכל להיות אטרקציה ונמכור כרטיסי כניסה. גם מזה אפשר להתפרנס.....

שלום.

עולם ומלואו

**ידע, סקרנות, התעניינות, יצירתיות
והומור**

תחומי ההתענינות של שלום היו רבים ומגוונים, ממש עולם ומלואו.

צילום - משנת 1959 כבר עסק רבות בצילום, וגם בפיתוח תמונות (בשחור-לבן). לשם כך אירגן חדר פיתוח עם כל המכשירים הנחוצים. הוא צילם את הווי הקיבוץ, נופים וארועי הסביבה (בשנים הראשונות לא פיתח את כל הפילמים מחוסר כסף). הוא השאיר אחריו אוצר מסודר של צילומים ותשלילים. משנת 1974 ועד השנים האחרונות צילם באופן קבוע את התינוקות שנולדו באותה שנה לטובת "סל הבכורים" בעלון שבועות.

מוסיקה - שלום שמע, נהנה והתפתח בשמיעת מוסיקה על כל גווניה. הוא היה מוסיקלי מאד והיה לו כשרון מיוחד לשרוק יצירות קלאסיות שלמות.

קריאה - הוא קרא המון, בעיקר ספרים תעודיים, אבל גם כל פתק שהודמן לו ותמיד היה אצלו ספר בתיק.

טבע וטיולים - שלום היה חובב טבע וטיולים וכל פרח ופרח זכו לביקור שלו ושל פנינה. יחד עם זאת טיפל בגינה גדולה וטיפח המון עצצים.

עפיפונים - הוא בנה עפיפונים שונים ומיוחדים וכבר בשנת 1977 פירסם דף לחברים:

"כל מה שרצית לדעת על עפיפונים..."

העפיפון הוא כלי התעופה הראשון אחרי האבן שהומצא על-ידי האדם. מקובל להניח שהעפיפון הומצא על-ידי הסינים 2600 שנה לפני הספירה. כמובן שאז לא ידעו בדיוק למה הוא עף (היום, בדרך כלל, אנו לא יודעים למה הוא לא עף...).

הרעיונות לשימוש בעפיפונים היו רבים מאד. החל מהסעת קשת למרומים ועד הצלת אנשים מאוניות טרופות ליד החוף. כיום, משמש העפיפון בקבוצים בעיקר להורדת משקל של החברים...

מספר דגמי העפיפונים הוא רב מאד ובעצם אין גבול למספר הדגמים שאפשר לבנות. עוד אריסטופנס טען 'תנו לי בלטה, עם מאוזן וזנב מתאים היא תוכל להתעופף'. המאוזן או המוזן בשפת בני דודינו הוא המִיָּצָב את העפיפון כך שבנשוב עליו הרוח יִגְרָם לו עלוי והוא יתרומם. כללית, יש לקשור את המוזן כך שהעפיפון יקבל עלוי מכסימלי. דבר זה דורש נסיון מסוים, אולם תמיד השכן ימצא סיבה טובה מדוע התפרק העפיפון שלך בגיחה הראשונה.

ישנם שני סוגים עיקריים של עפיפונים - עם ובלי זנב. עפיפון ללא זנב דורש מיומנות רבה יותר, אך לא יזיק לך אם תבנה משהו חדש להגדיל את השמחה, ומשהו בטוח לחזק את האגו.

מצורף דף עם שרטוטי דגמים שונים של עפיפונים..."

שלום.

סביבונים מעופרת יצוקה - שלום נהג להזמין את ילדי הגנים לקראת חנוכה ליצירת סביבונים.

לכידת נחשים - שלום היה "לוחד הנחשים" של המשק. הוא בנה מכשיר פטנט ללכידת נחשים ובכל מקרה של מציאת נחש מיד היו מזעיקים אותו.

מכשיר לקטיפ סברס - כש"גן רפי" התחיל לתת פרי, בנה שלום מכשיר שהיה מושאל לכל החברים.

מטאורולוגיה - שלום לא חיכה לדיווח של התחנה המטאורולוגית שלנו. הוא התקין על הגג מד-גשם מאולתר - קערה קטנה ממנה היה מעביר את המים למבחנה למדידת מספר המ"מ שירדו.

בעלי חיים - שלום אהב מאד בבעלי-חיים למיניהם. מתחת למיטה גידלנו חרדון צב, על הארון בחוץ עורב-לקחן וכמובן כלבים וחתולים. כל ילדי השכונה היו שותפים: היו מגיעים בריצה לראות קיפודים, בתוך בקבוק פלסטיק שקוף גידלו זחל עם ענף משיח רודה [פגאם מצוי] ואיזו שמחה היתה כשמהגולם בקע פתאום פרפר גדול ויפה. יחד עם זאת הקפיד ללמד את הילדים תמיד לשחרר כל יצור חזרה לטבע.

לנכד נדב תפס בעזרת רשת קטנה ראשנים בבריכה לתוך אמבטיה ליד הבית ועקב יחד אתו עד להתפתחות הצפרדעים.

"שלום נדב,

כתבנו לך שיר קטן על הראשנים שתפסנו בשדה-בוקר:

ראשן קטן בן קרפד בשולית נשאר לבד. כל אחיו צימחו גפיים ורק הוא נשאר במים,	מחכה לשוא לשוא שינשור לו הנגב ויצמחו לו כבר רגליים שיוכל לצאת ממים.	הבוקר בא, הידד, האח – ארבע רגליים הוא צימח. קרפד קטן סובב במחול וקופץ מהמים לעולם הגדול.
	בחוף תפוש לו נבושים וזה יהיה נורא טעים.	סבא שלום."

היתה בבית חגיגה עם כל שממית,
הפסקת קפה בחברת אדום-חזה
שהתכבד בפופ-קורן, ועוד ועוד.

בישול ואפיה - בשנים האחרונות שלח שלום את ידו גם בבישול ובאפיה. בכל ימי חג הפסח היה מכין מצות לכל השכנים והידידים. הוא החליף מתכונים עם כל מיני עקרות-בית חרוצות וריכוז בתיק מסודר עשרות מתכונים של מרקים, פשטידות, קוגל, עוגות, עוגיות ועוד. בכל יום היה מתלבט מה להכין לארוחת-הערב... בתיק המתכונים נמצא גם המתכון הבא:

27.10.2007

לפני כשלושים וחמש שנים, כשאמא ואבא באו לבקר במשק, ביקשתי מאמא שתכין שטרודל כפי שאפתה בסיר-פלא. היום מצאתי פתק בלוי עם המרשם. הריהו לפניכם:

שטרודל נוסח קרשניק

3 כוסות קמח + אבקת אפיה
קורט מלח

2-3 חלבונים מוקצפים + חצי כוס סוכר
3/4 מרגרינה רכה

לאחר ההקצפה מוסיפים את החלמונים לקצף, אחר-כך מוסיפים לסרוגין ולאט את המרגרינה והקמח. כך מכינים את הבצק. מרדדים לעלים.

מכינים בליל מרוסק בפומפיה גסה מתפוחי-עץ, שזיפים וכיוצא בזה ושמים על עלי הבצק. מרסקים מעט ביסקויטים (לספיגת הנוזלים), מוסיפים גם ריבה, מגלגלים את העסק ואחר-כך עושים חורים במזלג ואופים.

שלום אסף ושמר המון קטעי נונסנס והומור ומדי פעם אף ניסה כוחו בלגלוג קטן משלו.

היא חזרה בתשובה

מלים: יעקב רוטבליט

אז נפלתי שדוד, בגרוני יבבה
הם אמרו שגם היא חזרה בתשובה.
צדיקים מלמדים לה דיני יראים
לא תשוב עוד לפקוד את שדותי החוטאים.

עטופה כל כולה, מבלי סדק פעוט
צחור שדיה כיסתה במלבוש של צניעות
קרסולה העדין בפוזמק הארוך
על חלקת ירכה מתחתל הוא ברוך.

שערה הארוך, הגולש ויורד
נאסף והושפל וכלאוהו כעת
במטפחת שביס נאנק מתפרץ
והרבי אומר שצריך לקצץ.

מבטה אור אחר, לא עוד גיץ וברקים,
נאלמה לשונה שידעה תפנוקים.
ושפתיה רכות ונעות בתפילה,
מתחשק לי לבכות בשבילי, בשבילה.

מאושר הספרון שאוחזת ידה
בזריזות אצבעות אשר אין לה מידה.
בדפיו תעלעל, עמודיו תדפדף,
היושב במרומים בוודאי מזדקף
וכעת לשידוך הוציאוה לשוק
ואני הנגזל מרומה ועשוק.

חילוני עד כאב ואוהב כמאז,
הותירו אותי מחוץ למכרז

והיא שוב לא תבוא, מתגנבת בלאט
בין סדיני הרכים, לעונג שבת
ואני האומלל, מה אוסיף לדבר
לו היתה לי תשובה, אז הייתי חוזר.

החבר
אסף
21.10.01

גבריקא

תרגום: רנה ליטוין

הבריל כָּבֵר, זַחְלָצִים קְלִיחִים
חָגוּ וְעָגוּ בְּשִׁבְלִל,
מְסִים הָיוּ הַסְמָרְלִחִים
וְחִזְרוֹנִי צָרְלִל.

"זֶהָר מְגִבְרִיק, בְּחוֹר!
שָׁנִיו נוֹשְׁכוֹת, טָפְרוּ חֶזֶק!
'זֶהָר מְגִבְגֵּב עָץ, וְסוֹר
מְבַנְדֶּרְצֵבֵט הֶזֶף!"

נָטַל חֶרְבּוֹ הַסְרָפְלִית,
זָמַן רֵב חֶפֶשׁ צָרוֹ מִשְׁחוֹר,
וְנָח לוֹ שֵׁם, תַּחַת עֵץ טֶמֶטֶם,
שְׁקוּעַ בְּהֶרְחוֹר.

וּבְעוֹד הוּא מְהַרְהֵר בְּאוֹס,
הַגְבְּרִיק, עֵינָיו רוֹשְׁפוֹת,
בָּא שָׁף בִּיעֵר הַקְסוֹס,
בְּרִבֵּק בְּהֶתְקָפוֹת.

אֶחָת, אֶחָת, חֶבֶט בַּחֵד,
חֶרְבּוֹ סְרָפֵל, בְּקִנְיָק וּקְנֵק!
הַפִּיל חֶלֶל, רָאשׁוֹ שְׁלֵל,
דָּהָר, גִּלְפֵּי, רָחֵק.

"הִרְגַּתְ אֶת הַגְבְּרִיק?
בּוֹא אֲחֻבְקֶךָ, בֶּן מַהֵל!
זֶה יוֹם שְׁהִיא! יְהוֹ! יְהִי!"
צָחַר בְּקוֹל צוּהֵל.

הבריל כָּבֵר, זַחְלָצִים קְלִיחִים
חָגוּ וְעָגוּ בְּשִׁבְלִל,
מְסִים הָיוּ הַסְמָרְלִחִים
וְחִזְרוֹנִי צָרְלִל.

ג'ברווקי (תורגם לעברית כ"גבריקא") הוא **משירי האיגיון** [נונסנס] המפורסמים ביותר. השיר מופיע בספר "מבעד למראה ומה אליס מצאה שם" מאת לואיס קרול, ומכיל מילים רבות שצליין אמנם דומה למילים קיימות בשפה, אך קרול המציא אותן והן חסרות משמעות.

השיר מופיע בספר שאותו מוצאת אליס בבית שאליו היא מגיעה לאחר שעברה מבעד למראה. לאחר קריאתו אומרת אליס כי השיר "נראה יפה למדי" אף כי הוא "קשה למדי להבנה" (זאת, מאחר שאליס אינה רוצה להודות שלא הבינה אותו כלל) וכי "הוא ממלא את ראשי ברעיונות, אך איני יודעת בדיוק מה הם! **מישהו** הרג **משהו**, זה לפחות ברור..."

סיפור השחרור

בשעת ערביים בין שמשות,
בא אלי שחרור עגום מאד.

למה לי המר גורל?
צייץ הנ"ל מן הזלזל.
לכל בן כנף יש יתרון
ורק אני – ממש אסון.
טרם שחר, אני בהול
להשכים לפני בולבול,
מאזין לקול שיריו
הנה, הוא מתחיל עכשיו!

מיד אחריו מחרה התור
פוצח גם בשיר מזמור.
ומה יוצא מפי שחרור?
ספק שירה, ספק חרור.
וכך נמשך היום בלי גבול
בנסיונות חיקוי בולבול.

ממאמץ שירה ורון
שחרור נתקף רעב פתאם.
נוחת על דשא בלי למוש
חופר לו זחל של חפוש.

ומה עושה בולבול בליעל?
- ממקורו חוטף הזחל.
אמור נא לי, אישי הרם
היש עוד צדק בעולם?

מניה וביה, לו כך השבתי,
שלתומי אני חשבתני,
שרק אצלנו יש עוולות.
אך מסתבר שבעופות
יש גם דפוקים,
ובמיוחד – אם הם שחורים...

ש.ב. 11.4.86

בעקבות "פרסומי השירה" האחרונים בעלון,
עלה בדעתי לכתוב משהו:

תמליל על תבשיל:

שח לי רעי, בשמחה ובגיל
שאמש הצליח לרקוח תבשיל.
מין תבשיל שקצה... לית מאן דפליג
כל בר-דעת בשבחו ופליג.
כל כף שבקדרה
ללא ספק כולה שירה..

קיצורו של דבר, רעי החליט
לפרסם בפרהסיה את זו התגלית.
הגיש התפריט לשף פצ'קריי
הלו רק טעם וזעק אללי
לזה התבשיל
פשוט טעם מבחיל.

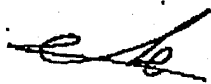
דידי לא ויתר והפטיר "לא אסון
- תמיד אוכל לפרסם בעלון..."

שלום, 20.1.09

בכל שנה, לקראת פסח, שלום שלח לאחותו זהבה נוצות לטקס "ביעור חמץ":

אנה פה ואנה ה' ירם.
אני לא באתה! כשהיית צעירי יפה
היית לי לא אפילו ה' ואוסף אונות
אל מוצות. היום אין שם ה' בל
לחצ'תכפולה. חיסלו שם את כל המוצות
ה' לא ידעו מהות תלולים.
תלולים אסור לי להניח. בקיצור העדת
לאית החולת שחטיה שם מלחמת מוצות
ומסביב אסנת מלח מוצות. זה מה יש...
חג מלח ונניח. חיצ נספיק ליה אפס
לפני החג.

30.3.09

זוכרים ומתגעגעים

קטעים מדברי ההספד שנאמרו על שלום

לינדי מספרת על שלום:

שמענו הרבה על שלום, שלום המהנדס, הממציא, איש הרעיונות והפטנטים. אבל נדמה לי שלא הרבה מכירים את שלום שלנו, שלום השכן, הדוד, החבר, המורה והמדריך.

בשנים שילדינו היו קטנים, לפני עידן המחשב והויקיפדיה, שלום היה האנציקלופדיה הפרטית שלנו. מי שהיה חסר לו מידע באיזה שהוא נושא, האמירה בבית היתה "גש לשלום, הוא ידע". את עידן לימד שיעורי הנדסה וכל אחד היה יכול לקבל זריקת עידוד במתמטיקה ותנ"ך כשהיה צריך. אבל השיעורים הכי מענינים ומעשירים היו לאו דווקא השיעורים של בית הספר. בכל קיץ היה שלום מוציא את הטלסקופ והיה מראה לילדים איפה נגה, מתי אפשר לראות את המאדים ומה זה ליקוי ירח.

שלום היה גם שימושי מאד כשכן והיו לו מספר תפקידים קבועים וחשובים. כאשר לילד היתה שן חלב שעומדת ליפול, הילדים היו ניגשים לשלום. הוא היה בודק את מצב השן, מרגיע את הילד ואחר-כך מציע לו את אצבעו לנשיכה.

כאשר הילדים היו בגיל הגן, הם היו אומרים לגננת שמותר לקטוף פרחים מ"הגינה שלנו אצל שלום". היה להם ברור שיש לנו שותפות בנושא הגינה. כשהתחלתי אני לטפח גינה משלי, ליווה אותי שלום לאורך כל הדרך – כאן שתיל, שם עציץ, כמה פקעות, מתי מדשנים, מתי שותלים ומה מתאים ומה לא.

אני חושבת שבזכרונות הקולקטיביים של משפחת חצב חג הפסח תמיד יעלה זכרונות הקשורים לשלום. כשהילדים היו קטנים, פסח היה מתחיל בטקס ביעור חמץ. עם נוצה ונר היו הילדים מחפשים את חתיכות הלחם המוסתרות בבית של שלום ופנינה. מיד אחרי זה, במשך 30 שנה, כמעט בכל ימי החג היתה מגיעה "המצייה" של שלום. מצייה עגולה, מלוחה, עסיסית ומושלמת, שאף אחד, אפילו לא צבי, לא הצליח להכין באותה שלמות. המצייה היתה נעלמת בין רגע והיינו מחכים בקוצר רוח עד שהשנייה תגיע.

שלום נתן לנו במשך שנים רבות המון – יותר ממה שאפשר להסביר במילים, ומאיתנו ביקש רק דבר אחד – שלפעמים כשהיה צריך לנסוע לבדו, היה מבקש לשמור על פנינה. את ההבטחה הזו, שלום, אנחנו מבטיחים לקיים.

לפני כ-44 שנים, ואני אז חבר שדה-בוקר צעיר, הכנסתי את עצמי למסגריית הקיבוץ אותה ריכז שלום.

אני הייתי כבן 22, ושלום "קשיש" בן 31, נשוי ואב לילד. לפי תפיסתי אז, היה בינינו פער בלתי ניתן לגישור, אבל תוך פרק זמן קצר ביותר הבנתי כי אנו מבינים זה את זה בצורה יוצאת מן הכלל.

לא אספיד כאן את שלום ולא אספר למה אהבתי אותו: אני חושב שאהבה לא מסבירים.

שלום יקירי,

הלכת מאיתנו והותרת אצלי חלל ריק כל כך גדול ואני יודע שאין כל סיכוי שאצליח, ולו במעט, להתחיל למלא אותו.

תנוח בשלום על משכבך, אחי.

שבתאי גינוסר, יטבתה.

אדם

לפני שאדם הוא –

אהבה הוא.

אדם נולד כדי לשחזר

את כל היופי שהיה עדיו

ולהוסיף קומץ משלו

באומץ.

(דבורה לוינסון)

...לכתוב על שלום נראה לי קצת הזוי, לא מתקבל על הדעת.
הכרתי עם שלום היא לאורך תקופה שמעל 50 שנה, מאז שהגעתי לשדה-בוקר.

אין ספק ששלום היה אחד היחידים שאפשר להכתיר כמי שידו היתה בכל הקמה של מבנה ממבני המשק. בזמנו היתה המסגריה ענף מרכזי והיותר פעיל מכל הענפים.

הוא היה פרויקטור-ביצועיסט מן המעלה הראשונה והצטיין בריתוך ובחריטה. בזמן ההרכבה של כל האגדים (הקונסטרוקציות) שייצר במסגריה הוא היה מכין מתקנים להרמתם. זה היה לפני שהכרנו את המשאיות עם המנופים.

התכונה הבולטת שעשתה עלי רושם בל ימחה היא מוסר עבודה גבוה במיוחד. שלום תמיד התייצב לעבודה בזמן ולא סיים לפני השעה המקובלת – עבדנו אז 9 שעות נטו ביום.

עוזי פופר.

...את שלום הכרתי במסגרת הגרעין כשנה לפני הגיוס. שנינו עבדנו בתעשייה הצבאית, ואז הוצע לנו להמשיך לעבוד במסגרת התעשייה במשך 4 שנים, במקום השרות הצבאי הרגיל. לאחר התלבטויות רבות, דחינו את ההצעה והחלטנו להתגייס כרגיל לנח"ל.

בשדה-בוקר נכנסנו למסגריית המשק שהיתה צנועה ביותר, ממוקמת בצריף ודלה בצידוד, כלים וחומרים, ומיד ניסינו למצוא עבודות שיוכלו להעשיר אותנו, הן מבחינה מקצועית והן מבחינה כלכלית.

שלום לא שקט על שמריו. היה לו רצון עז ללמוד, להשתלם, להתעדכן ולהתפתח מקצועית. ולא חסך מאמצים להשגת היעדים שהציב לפניו.

דוד הדומי (טוטל)

...אני אספר על הקשר של שלום לתולדות שדה-בוקר ועל הכתיבה שלו לעלון.

שלום היה שותף להנצחת ההיסטוריה של שדה-בוקר. בכל הזדמנות כתב משהו על העבר של המקום ולקראת ספר היובל אף היה שותף לנסיעות לראיין את מייסדי שדה-בוקר בכל מקום שהיו.

שלום היה אחד הכותבים הקבועים של העלון. שפתו המיוחדת, המתובלת בלשון חז"ל, בצרופי מילים מהמקורות, בהומור ואף בציניות הוסיפו נופך מיוחד לדברים שכתב. הוא כתב על מה שהיה והרבה לכתוב על מה שיהיה או צריך להיות, לדעתו.

...אני רוצה לספר גם משהו על התושיה שלו, שהיתה תכונה מאד מרכזית בחייו: בסוף שנות ה-50 לא היה מיקסר במטבח והיינו מקציפים את החלבונים לעוגות ביד. כשהיינו צריכות לאפות 30 עוגות לחתונה זה היה מבצע מפרך. שלום ראה זאת וארגן לנו "מיקסר": הוא סידר חיבור בין מטרפה ידנית למקדחה במסגריה ולקראת חתונות הועברה המקדחה למטבח. בימי שישי רגילים הייתי הולכת למסגריה עם דלי ובו חלבונים, מחברת את המטרפה למקדחה, מקציפה וחוזרת עם קצף מוכן לעוגה.

...אני אזכור את שלום כאדם שתמיד היו לו רעיונות איך להקל על החיים. הוא ידע לנצל את הטכנולוגיה המצומצמת שהיתה ברשותו והשתמש בה בתחומים שונים כמו במטבח, בענף הצמר ועוד.

יהי זכרו ברוך.

אביבה.

אבא,

אלון נולד עשרה ימים אחרי שהלכת מאיתנו. בבוקר האחרון, אמא סיפרה, דיברת עם מודי ששאל האם יש חדש אצל שרון וניב בבוסטון. כמה עצוב לי שלא תכיר את אלונצ'וק החמוד והסקרן שתמיד מחייך חיוך כל כך מתוק, ואומרים שיותר מכולם הוא מזכיר אותך. גיל שזכה להכיר אותך לזמן כה קצר, אהב אותך כל כך.

שולחן העבודה שלך נותר כמו ביום האחרון, כאילו עצר הזמן מלכת. מצאתי שם פתק שבו ביררת כמה יעלה לסרוק למחשב את הנגיטיבים הרבים שצילמת לאורך השנים. גם לזה עוד נגיע פעם. אוסף העטים הנובעים שלך נותר במקומו. את העט הנובע הראשון שלי קיבלתי ממך. מאז אני נהנה לכתוב בעט זה שרק ה"מבינים" ידעו להעריך אותו למרות כתמי הדיו וההתעסקות ...

ללוויה ולשבעה לא הגעתי. שרון היתה בהריון מתקדם בבוסטון, שנראתה אז רחוקה מתמיד. אתה בודאי היית מתעקש שאשאר לידה בבוסטון, אבל ההחלטה היתה כה קשה.

רציתי לספר על שני צדדים שבאים פחות לידי ביטוי בחוברת. הראשון, הוא האהבה שלך לידע ולימודים. בגיל צעיר, סיפרת לי, קראו לך פרופסור לקא ולוירוסים. תמיד היה ספר קריאה בבית, ותמיד ניסית לשכנע אותי לקרוא איזה ספר הסטוריה על מלחמת העולם השנייה. שבת בבוקר היתה שעת הויכוח השבועית שלך עם דוד (אח של אמא) ששלח לך עוד "חומר למחשבה" על עתיד הארץ. הצד השני הוא הציניות שאת חלקה ירשתי ממך. במסמך מחשב שכתבת לפני כמה שנים על ילדותך התחלת ב"שיהיה למודי וניב קצת מצחיק כשישבו עלי שבעה (אם הם בכלל ישבו)". כשגיביתי את המסמכים שלך אז, ראיתי את המשפט ונזפתי בך.

בסוף הלכת בלי לתת לאף אחד להיפרד ממך ובייחוד לא למיניק הקטן שלך שנשאר כל כך רחוק ובודד באותו היום. הדבר היחיד שרציתי לומר לך הוא כמה אני אוהב אותך.

"רק בלב אפשר לראות באמת. מה שחשוב באמת סמוי מן העין." – הנסיך הקטן
שלך שאוהב ומתגעגע כל כך, ניב.

שלום השאיר אחריו המון חומר כתוב.

בסוף יום עשייה, היה מתישב ליד שולחן הכתיבה, ובשנים האחרונות גם מול המחשב, וכותב וכותב. תשובות לאנשים, תגובות לארועים, דווחים, הרהורים, סיפורים ועוד.

היו לנו בבית ויכוחים אין-ספור על כל רשימה. כמה קשה עכשיו ללא הויכוחים.

המאמרים נכתבו לאורך שנים רבות והתאריך של כל מאמר הוא ללא ספק משמעותי ביותר לגבי הכתוב.

בחרנו מעט מזעיר מכל השפע הזה, ואני רוצה להאמין ששלום היה סומך עלי שהדברים שבחרנו אכן מבטאים אותו הכי טוב שאפשר. לחייך ולבכות.

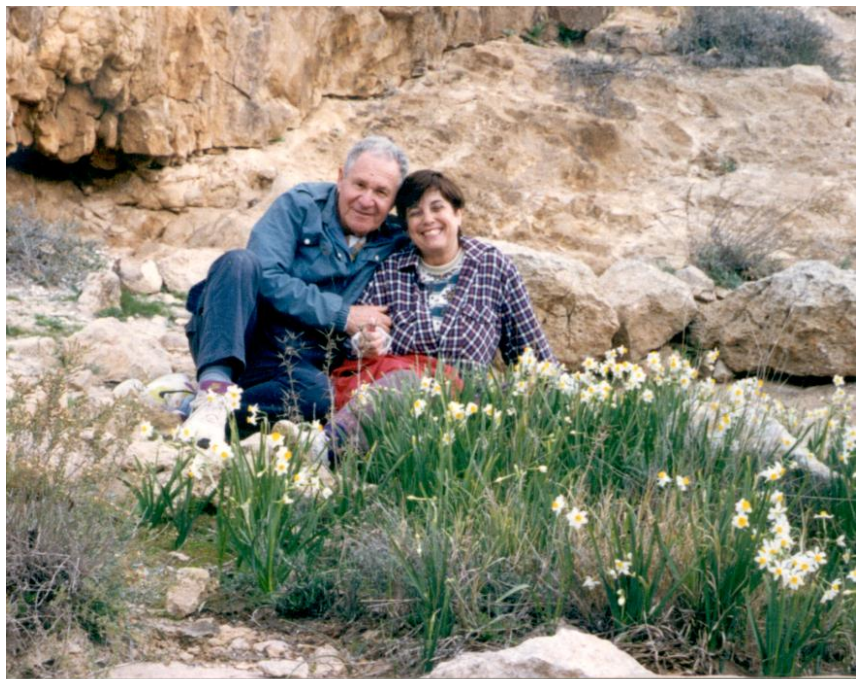
מעל הכל, את כל העבודה הזו יכלה לעשות רק אביבה, שבלי הידע שלה בכלל ובהסטוריה של שדה-בוקר בפרט, החוברת הזו לא היתה יוצאת לאור.

אני רוצה להודות מכל הלב לאביבה על הסבלנות וההשקעה הבלתי נלאית.

ותודה לכל אלה שזוכרים את שלום, ולכל אלה שמלווים אותי בתקופה הקשה הזו.

פנינה.

בעל

אבא

**חתונת מודי
ונאווה**

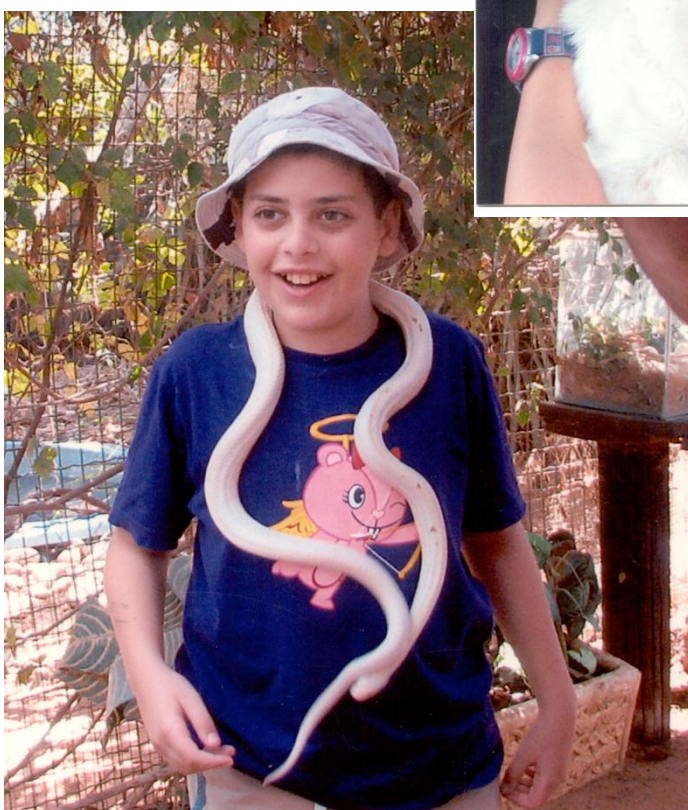

**חתונת ניב
ושרון**

מודי, נאווה,
שקד ונדב

סבא

שקד עם שוקו
ונדב עם נחש

עם גיל בן שנה ו-4 חודשים

ניב ושרון עם גיל ואלון

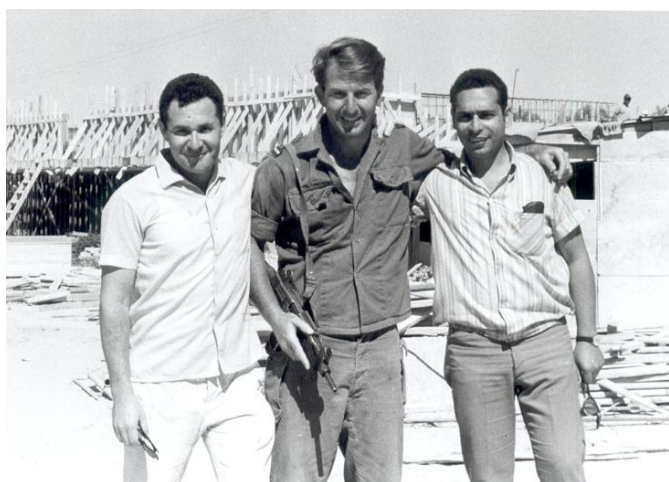
אח

עם בנימין מרים וזהבה

עם בנימין ומשה'לה

עם מייק וציפיון (1969)

חבר

עם עוזי ועונגי
דורי וישראלה

עם חברי שדה בוקר בחג הארבעים (1992)

כל-כך חסר